

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет менеджменту

Кафедра готельно-ресторанної справи та туризму

**ОРГАНІЗАЦІЯ ВИРОБНИЦТВА ТА ПЛАНУВАННЯ
ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ:**

методичні рекомендації для виконання курсової роботи здобувачів першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти ОПП «Менеджмент» спеціальності 073
«Менеджмент» денної форми здобуття вищої освіти

МИКОЛАЇВ
2025

УДК 005.51:658.11

О-64

Друкуються за рішенням науково-методичної комісії факультету менеджменту Миколаївського національного аграрного університету від 28 серпня 2025 р., протокол №1.

Укладач:

І. І. Червен – д-р екон.наук, професор кафедри готельно-ресторанної справи та туризму Миколаївський національний аграрний університет.

Рецензенти:

А. В. Ключник – доктор економічних наук, професор, завідувачка кафедри публічного управління та адміністрування і міжнародної економіки, Миколаївський національний аграрний університет

П. В. Трофимишин – директор відділення Миколаївське № 12 ПриватБанк.

© Миколаївський національний
аграрний університет, 2025

Зміст

	Вступ	4
1.	Основні вимоги до виконання та захисту курсових робіт	7
2.	Тематика курсових робіт	8
3.	Рекомендації до захисту і розкриття окремих тем курсових робіт	9
3.1.	Поради по виконанню теми 1	9
3.2.	Поради по виконанню теми 2	14
3.3.	Поради по виконанню теми 3	15
3.4.	Поради по виконанню теми 4	16
3.5.	Поради по виконанню теми 5	18
3.6.	Поради по виконанню теми 6	19
3.7.	Поради по виконанню теми 7	21
3.8.	Поради по виконанню теми 8	33
4.	Список рекомендованих джерел	47
5.	Додатки	49

ВСТУП

Головна мета курсу «Організація виробництва та планування діяльності підприємств» - озброїти майбутніх спеціалістів методами раціональної побудови та ефективного ведення сільськогосподарського виробництва у відповідності з вимогами багатоукладної економіки і ринкових відносин.

На сьогоднішній день абсолютна більшість аграрних підприємств не йдуть далі складання виробничої програми, не планують витрати і собівартість продукції, не складають фінансовий план, не розробляють госпрозрахункові плани підрозділів.

Ставиться завдання – забезпечити подальше поглиблення теоретичних знань здобувачів вищої освіти та отримання ними практичних навиків роботи в умовах підприємництва і конкуренції товаровиробників. Особливе значення має опанування організаційно – економічними, правовими і соціальними основами різних видів підприємств, форм господарювання, зовнішньо- і внутрішньогосподарських виробничих і економічних відносин тощо.

Завданням планування на аграрному підприємстві є складання: виробничих, маркетингових, фінансових планів (поточних і оперативних). Крім планування виробництва великої уваги необхідно приділяти соціальному розвитку трудових колективів.

По організації виробництва здобувач вищої освіти повинен добре **знати**: тенденції розвитку сільськогосподарських підприємств у цілому і їх галузей зокрема; організаційні і економічні основи підприємств /товариства, сільськогосподарські кооперативи, приватно-орендні, фермерські господарства/; напрями інтенсифікації виробництва і науково – технічного прогресу в сільському господарстві, його виробничі ресурси; інтенсивні технології та методи організації вискоєфективного виробництва продукції рослинництва і тваринництва; раціональні форми організації та оплати праці, нормування та матеріального заохочення; складові економічного механізму господарювання, інші проблеми, пов'язані з виробничою, фінансовою та комерційною діяльністю різних видів сільськогосподарських підприємств.

По плануванню здобувач вищої освіти повинен **знати**: особливості планування в сільському господарстві; особисті якості працівника; стратегічні аспекти технологій у сільському господарстві; послідовність розробки поточних планів підприємств; сутність розробки маркетингової програми сільськогосподарських підприємств; основи розробки виробничої програми підприємства; норми і нормативи у плануванні витрат і собівартості продукції; предмет і методики контролю планів.

Здобувач вищої освіти повинен **вміти**: визначати норму виробітку; нараховувати оплату праці; визначати розмір орендної плати; скласти договір по економічних відносинах із зовнішніми суб'єктами і внутрішньогосподарськими підрозділами; розраховувати потребу в техніці, робочій силі, матеріальних і фінансових ресурсах; установлювати раціональні розміри підприємства і підрозділів, їх спеціалізацію, а також форми господарювання; організовувати планову роботу на сільськогосподарському

підприємстві; вміти складати бізнес-план; аналізувати кон'юнктуру ринків сільськогосподарської продукції; планувати розвиток тваринництва і рослинництва; планувати використання сільськогосподарської техніки і витрат на її експлуатацію; розраховувати витрати праці на виробництві; планувати собівартість; оцінювати фінансовий план підприємства.

Основними формами вивчення дисципліни є: лекції, практичні заняття, а також самостійна робота здобувачів вищої освіти. Особливо велике значення у цьому має підготовка і захист **курсової роботи**.

У даних методичних рекомендаціях висвітлено зміст і методику виконання курсової роботи з організації виробництва та плануванні діяльності сільськогосподарських підприємств. Визначені завдання щодо змісту структурних частин роботи, опрацювання вихідних даних, наведені вимоги до оформлення курсової роботи, визначені строки подання його на кафедру і порядок захисту.

1. ОСНОВНІ ВИМОГИ ДО ВИКОНАННЯ ТА ЗАХИСТУ КУРСОВОЇ РОБОТИ

Виконання курсової роботи з організації виробництва та плануванні діяльності підприємств є однією з найбільш ефективних форм самостійної роботи здобувачів вищої освіти і спрямоване на підвищення якості їх професійної підготовки. Курсова робота виконується у період вивчення дисципліни «Організація виробництва та планування діяльності підприємств» з використанням конкретних матеріалів господарської та комерційної діяльності сучасних аграрних формувань: сільськогосподарських кооперативів, сільськогосподарських товариств, селянських (фермерських) господарств, приватно-орендних підприємств та ін.

Курсова робота виконується з використанням матеріалів звітних і планових документів підприємства, взятих не менше ніж за три останніх роки, матеріалів внутрішньогосподарського землеустрою, норм і нормативів, первинних облікових документів, особливо агротехнічного обліку, даних про породний, видовий і сортовий склад сільськогосподарських культур. Використовуються також планові і інструктивні матеріали, дані науково-дослідних установ, передових підприємств області, району, особистих спостережень здобувачів вищої освіти. Планові показники розвитку господарства, як правило, розраховуються на наступний за звітним календарний рік.

Роботу над курсовою роботою рекомендується розпочати з вивчення спеціальної наукової, навчальної та іншої літератури по темі. При цьому занотовуються окремі положення, приклади, форми таблиць, схеми, цифровий матеріал, тобто все те, що буде використано у ході написання курсової роботи.

Виконана курсова робота здається на кафедру для перевірки у визначений згідно навчального плану термін. Після перевірки та при наявності позитивної рецензії курсова робота захищається.

При захисті курсової роботи здобувач вищої освіти робить коротке повідомлення (на 5...6 хвилин) по змісту роботи, пояснює зауваження викладача в рецензії, відповідає на поставлені питання. У повідомленні формулюється ціль курсової роботи, подається коротка організаційно-економічна характеристика підприємства та галузі, розкриваються основні резерви і заходи, спрямовані на забезпечення їх успішного розвитку, приводяться планові показники, висновки та пропозиції.

Курсова робота повинна відповідати програмним вимогам, розкривати тему, бути оформленим згідно з існуючими вимогами. Рукопис проекту, крім текстового матеріалу, повинен включати титульний аркуш (додаток А); зміст, в якому вказуються всі розділи і підрозділи, що є в роботі з посиланням на сторінки; ілюстрації; посилання на використані джерела; список використаних джерел, оформлений у відповідності з встановленими вимогами; додатки.

Загальний обсяг курсової роботи повинен становити 45...50 сторінок стандартних аркушів, включаючи таблиці, схеми, діаграми, малюнки та інший ілюстративний матеріал. При цьому під вступ потрібно відвести 1,5...2

сторінки, розділ 1 – 5...6 сторінок, розділ 2 – 20...22 стор., проектну частину (розділ 3) з висновками й пропозиціями – решту обсягу роботи. Додатки до курсової роботи, список використаних джерел кількісно не обмежуються.

Текст курсової роботи викладається з одного боку аркуша паперу. Гарнітура: Times New Roman, кегль (розмір) 14, міжрядковий інтервал – 1,5. На аркуші залишаються береги шириною: зліва - 25 мм; зверху - 20 мм; справа - 10 мм і знизу - 20 мм. Всі сторінки номеруються послідовно арабськими цифрами у правому верхньому куті. Номера сторінок проставляються розпочинаючи зі сторінки “Зміст”. Кожний наступний розділ курсової роботи потрібно починати з нової сторінки. Назви розділів пишуться великими літерами симетрично до тексту. Зміст підрозділів викладається: першого - через 15...20 мм після назви розділу, наступного – через 15...20 мм після кінця тексту попереднього. Підрозділи номеруються відносно розділів наступним чином: 1.1; 1.2; 1.3; 2.1; 2.2; 2.3 і т.д.

В роботі мають використовуватися тільки загальноприйняті скорочення слів і умовних позначень. Таблиці та інший ілюстративний матеріал, як правило, розміщуються на одному аркуші. Кожна таблиця повинна мати порядковий номер та заголовок, який відображає її зміст. Рисунки, графіки, діаграми, сторінки додатків до курсової роботи номеруються окремо своїми порядковими номерами. Висновки й пропозиції повинні бути конкретними, витікати зі змісту роботи та мати виробничу і господарську цінність. На останній сторінці роботи, після висновків і пропозицій, проставляються дата виконання і підпис студента.

2. ТЕМАТИКА КУРСОВИХ РОБІТ

1. Організація виробництва та планування діяльності фермерського господарства.
2. Організація виробництва та планування діяльності приватного (приватно-орендного) підприємства.
3. Організація виробництва та планування діяльності товариства з обмеженою відповідальністю.
4. Організаційно-економічне обґрунтування використання земельних угідь в підприємстві.
5. Організація та планування використання засобів виробництва сільськогосподарського виробництва.
6. Організація та планування трудових відносин і системи оплати праці в підприємстві.
7. Організація виробництва та планування в окремих галузях рослинництва (зерновиробництва, продукції технічних культур, овочівництва, виноградарства, садівництва та ін.).
8. Організація виробництва та планування в окремих галузях тваринництва (молочного скотарства, м'ясного скотарства, свинарства, вівчарства, птахівництва та ін.).

3. РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ЗАХИСТУ І РОЗКРИТТЯ ОКРЕМИХ ТЕМ КУРСОВИХ РОБІТ

Поради по виконанню теми 1: Організація виробництва та планування діяльності фермерського господарства

Вступ

Розділ 1. Наукові основи організації і особливості планування діяльності фермерського господарства

1.1. Сутність фермерських господарств та значення їх організації в Україні

1.2. Особливості організації виробництва і планування діяльності фермерських господарств

Розділ 2. Сучасний стан організації діяльності фермерського господарства.....

2.1. Загальні відомості про господарство, його розміри і спеціалізація виробництва

2.2. Організація праці, структура виробництва і збуту продукції

2.3. економічна ефективність виробництва продукції в господарстві

Розділ 3. Обґрунтування виробничої програми господарства

3.1. Обґрунтування асортименту продукції та планової урожайності сільськогосподарських культур (продуктивності тварин)

3.2. Планування посівних площ культур (поголів'я тварин), обсягів виробництва і використання продукції

3.3. Планування витрат виробництва та обґрунтування економічної ефективності проекту

Висновки

Список використання джерел

Додатки

Вступ

У вступі необхідно підкреслити актуальність теми, визначити мету і завдання курсової роботи, зазначити підприємство, на прикладі якого буде виконана робота, навести джерела використаної статистичної інформації, методи й прийоми, які були застосовані при виконанні роботи, кілька розрахункових таблиць в роботі, а також рисунків, додатків і використаних джерел.

Розділ 1

1.1. На основі законодавчих документів і літературних джерел необхідно розкрити сутність фермерських господарств і значення їх розвитку. Слід звернути увагу на особливості їх створення і діяльності.

1.2. Викладаються економічні відносини в фермерських господарствах і система управління їх діяльністю. Особливу увагу необхідно приділити особливостям організації виробництва і планування діяльності фермерських

господарств (обсягів виробництва продукції, виробничих витрат, показників економічної ефективності).

Розділ 2

2.1. Дати стислу характеристику місця розташування обраного для вивчення фермерського господарства і природних умов місцевості, організаційна структура господарства та його менеджменту. Розгляд економічних умов діяльності господарства варто розпочати з вивчення його розмірів (вартість валової і товарної продукції, площа земельних угідь, середньорічна чисельність працівників, вартість основних і оборотних засобів, енергетичні потужності та ін.). Ці розрахунки доцільно навести в таблиці за три роки (додаток А1) і зробити по ним висновок чи відповідають розміри господарства сучасним вимогам ефективного господарювання.

Після цього слід визначити виробничий напрям (спеціалізацію) господарства, що здійснюється по структурі товарної продукції (бажано менш як за три останні роки). Приклад наведено у додатку А2. На підставі отриманих даних необхідно навести авторське визначення спеціалізації фермерського господарства, зробити висновок про доцільність її корегування.

2.2. У даному підрозділі слід розглянути систему організації і оплати праці у фермерському господарстві (з урахуванням найманих працівників). Далі вивчається розмір і структура земельних угідь (посівних площ, багаторічних насаджень (приклад у додатку А3)). Окремо доцільно дослідити склад і структуру по сортах сільськогосподарських культур. У тваринницькому фермерському господарстві слід навести аналіз динаміки поголів'я і структури стада. Бажано також розглянути забезпеченість господарства матеріально-технічними ресурсами (приклад – додаток А4).

Після цього розглядаються обсяги виробництва і реалізації окремих видів продукції в динаміці за три роки (приклад – додаток А5 і А6), система та напрями збуту продукції. У висновках підкреслюється своє відношення до положення справ, що склалися в господарстві.

2.3. Слід навести показники економічної ефективності виробництва продукції рослинництва і тваринництва в господарстві (вартість валової продукції на 100 га сільськогосподарських угідь, 100 грн основних і оборотних засобів, 100 грн матеріальних витрат, 1 середньорічного працівника, рівень рентабельності господарства та ін.) (приклад – додаток А7). Доцільно також навести показники економічної ефективності окремих (основних) видів продукції (приклад - додаток А8). Все це використовується в таблицях за три роки і супроводжується відповідними висновками. Окремо рекомендується проаналізувати структуру собівартості 1 ц основних видів продукції (приклад – додаток А9).

Розділ 3

3.1. На основі використовуємих в господарстві сівозмін, зміни у структурі плодоносних площ багаторічних насаджень та поголів'я тварин визначається плановий асортимент продукції. Далі планується урожайність сільськогосподарських культур і продуктивність тварин. При цьому слід

обґрунтувати обраний метод планування (ресурсний або середньопрогресійний) і навести в роботі всі необхідні розрахунки по основним культурам (видам поголів'я тварин). У скотарстві планову продуктивність визначають доданням досягнутого рівня продуктивності середньорічного абсолютного її приросту.

3.2. При планування посівних площ сільськогосподарських культур необхідно мати на увазі, що їх розміри залежать від:

- потреби підприємства в конкретних видах продукції рослинництва (для збуту і для внутрішньогосподарських потреб);
- обмежень в сівозмінах, матеріальних, трудових і фінансових ресурсах;
- ефективності виробництва (конкурентоспроможності) окремих культур.

На практиці планування посівних площ, як правило, передбачає таку послідовність проведення розрахунків:

а) визначення планової потреби підприємства в окремих видах продукції рослинництва (для реалізації з урахуванням кон'юнктури ринку, для тваринництва, для видачі в рахунок оплати праці, а також насіневий фонд);

б) обчислення попередніх посівних площ (діленням планової потреби на заплановану врожайність відповідної культури). Після цього початковий варіант планових площ включають у систему сівозмін господарства і при потребі корегують і в бік збільшення або зменшення з урахуванням важливості окремих культур.

Поголів'я тварин визначається на основі плану помісячного руху стада, який включає 4 розділи:

- поголів'я за статеві-віковими групами на початок планового року;
- надходження: приплід, надходження з молодших груп, а також придбання з-за меж підприємства тощо;
- вибуття: різні види продажу, переведення в старші групи тощо;
- поголів'я за статеві-віковими групами на кінець планового року.

При плануванні валових зборів продукції рослинництва слід врахувати особливості методик проведення розрахунків за окремими їх видами: зернові і зернобобові – у масі після доробки (тобто за виключенням не використовуваних відходів та усушки); кукурудзи – в перерахунку маси качанів на сухе зерно базової вологості (14%); сояшник та інші олійні культури, а також картопля та овочево-баштанні культури – у масі основної продукції. Вихід побічної продукції з 1 га визначається за співвідношенням маси між основною і побічною продукцією (такі дані наводяться в довідниках по плануванню сільськогосподарського виробництва). Приклад оформлення планових показників обсягу виробництва продукції рослинництва наведено у додатку А 10.

Планові обсяги виробництва різних видів продукції представляють собою результат від множення планової врожайності культур (продуктивності тварин). У тваринництві планові обсяги виробництва продукції будуть більш точними, якщо розрахунки ведуться по місяцях та кварталах планового року, а потім доданням отриманих результатів в цілому за рік.

Що стосується розподілу (використання) запланованої продукції за напрямками її використання, то при його вирішенні рекомендується орієнтуватися на договори збуту продукції і на фактичні середні дані за попередні роки. Це стосується планової продукції, призначеної для годівлі худоби і птиці, яку слід визначати самостійно.

Для визначення потреби в кормах необхідно планові обсяги виробництва різних видів продукції тваринництва помножити на прийняті в господарстві норми витрат поживних речовин (в кормових одиницях) на виробництво окремого виду продукції. Отриманий результат розподіляється за видами кормів згідно раціонального для умов підприємства типу годівлі худоби й птиці (структури річних раціонів). Якщо немає відомостей про норми витрат кормів і структуру річних раціонів годівлі тварин, то їх необхідно взяти з довідників по плануванню сільського господарства. Приклад оформлення кінцевих розрахунків наведено у додатку А 11.

Всі розрахунки підрозділу по можливості розміщуються в таблицях і супроводжуються відповідним висновками.

3.3. Витрати виробництва в рослинництві і тваринництві плануються згідно з Методичним рекомендаціями з планування, обліку і калькування собівартості продукції (робіт, послуг) сільськогосподарських підприємств, затвердженими наказом Мінагрополітики України №132 від 18.05.2001 р. Всі виробничі витрати групуються за статтями, що формують собівартість продукції.

В рослинництві планові витрати виробництва розраховуються з використанням даних технологічних карт вирощування культур або з використанням відповідних нормативів. Якщо в підприємстві річні плани не складаються і отримати потрібні нормативи неможливо, то можна скористатися матеріалами річної звітності господарства (насамперед довідки 1 ф.№50-сг річна). На їх підставі у середньому за три попередні роки обчислюються фактичні значення постатейних витрат на 1 га або 1 ц продукції певної культури (без статей «Добрива», «Засоби захисту рослин», «насіння та садивний матеріал», бо витрати по них обчислюються окремо з застосуванням інших підходів). Отримані таким чином розрахунки в подальшому корегуються у залежності від намічуваних і очікуваних змін урожайності культур, технології виробництва, розмірів оплати праці, обсягів та вартості робіт та послуг і ін. Нормативи витрат які були отримані, множаться на планову площу культур або на плановий обсяг продукції.

Що стосується добрив, засобів захисту рослин і насіння, то їх планова кількість визначається на основі норм їх внесення з розрахунку на 1 га та запланованих площ посіву культур, під які вони будуть вноситись. По засобах захисту рослин слід врахувати кратність обробок культур препаратами. Нормативи внесення добрив визначаються фахівцями з урахуванням стану ґрунтів і рекомендацій в довідниках. Вартість добрив, засобів захисту рослин визначається шляхом множення їх загальної потреби на ціну придбання плюс витрати на транспортування (а ресурси власного виробництва оцінюються по собівартості їх виробництва) (див. додатки А12, А14). У процесі застосування

добрив, засобів захисту рослин, насіння та посадкового матеріалу здійснюються додаткові витрати, тому їх вартість збільшується на 15-20%.

Розраховані витрати складають виробничу собівартість продукції окремих культур і рослинництва в цілому (додаток А14).

У тваринництві використовують кілька підходів до планування витрат на виробництво продукції. Найбільш розповсюдженим є метод, який передбачає використання розроблених відповідно до конкретних умов підприємства нормативів витрат по окремих статтях та їх елементах у розрахунку на середньорічну голову худоби або одиницю продукції. Якщо таких нормативів в господарстві немає, можна скористатися фактичними значеннями постійних витрат у передплановому році з наступним їх корегуванням у відповідності зі змінами особових нормоутворюючих факторів, що передбачені у виробничій програмі планового року (ріст поголів'я, обсягів виробництва продукції, виконуваних робіт тощо). Форма кінцевої таблиці представлена у додатку А15.

Якщо нормативна база підприємства забезпечує можливість встановлення витрат виробництва по всіх витратних статтях, то в курсовому проекті слід обрати цей варіант вирішення проблем. Більш детальніше розрахунок витрат по статтях викладено по темі 14 «Організація виробництва і планування в окремих галузях тваринництва», а рекомендуєма форма розрахункової таблиці наведено у додатку А16.

В окремих випадках, особливо при прогнозуванні, можна використати підхід, за яким витрати по одній або й декількох витратних статтях обчислюється без застосування нормативів – на підставі фактичних значень питомої ваги окремих статей витрат у загальних витратах тваринництва в середньому за останні роки додаток А 17).

На основі отриманих витрат розраховується собівартість одиниці продукції (приклад у додатку А 18), фінансові результати (приклад у додатку А19), всі показники економічної ефективності у порівнянні з попереднім періодом (приклад у додатках (А 20, А 21). Визначаючи фінансові результати слід мати на увазі наступне: продукція, що продається за межі підприємства, продається за прогнозними цінами; що продається працівникам господарства (у тому числі в рахунок оплати праці) – оцінюються по встановлених в господарстві цінах; на громадське харчування – по собівартості його виробництва, але не вище ринкових цін.

Висновки

Загальні висновки по курсовій роботі повинні відповідати її змісту. Це стисле узагальнення у виді окремих пунктів теоретичного, аналітичного і проектного розділів роботи з відображенням основних результатів розрахунків.

Додатки

У додатках рекомендується розміщувати таблиці з громіздкими проміжними розрахунками, копії документів бухгалтерської і статистичної

звітності, використаний в ході курсового проектування нормативний матеріал і ін.

Список використаних джерел

Наводиться перелік наукової і довідкової літератури, нормативно-правових видань, а також сайтів internet, матеріалами яких в тій чи іншій мірі був використаний при написанні роботи.

Поради по виконанню теми 2: Організація виробництва та планування діяльності приватного (приватно-орендного) підприємства

Вступ

Розділ 1. Наукові основи організації і особливості планування діяльності сільськогосподарських приватних господарств

1.1. Сутність приватних підприємств господарств та значення їх розвитку в Україні

1.2. Особливості системи управління та організації виробництва і планування приватних господарств

Розділ 2. Сучасний стан організації діяльності приватного господарства.....

2.1. Загальні відомості про підприємство, його розміри матеріально-технічну базу і спеціалізацію

2.2. Організація використання трудових ресурсів та система оплати праці

2.3. Обсяги та структура виробництва і збуту продукції

2.4. Економічна ефективність виробництва продукції

Розділ 3. Обґрунтування виробничої програми підприємства

3.1. Обґрунтування асортименту продукції та планової урожайності культур (продуктивності тварин)

3.2. Планування посівних площ культур (поголів'я тварин), обсягів виробництва та використання продукції

3.3. Планування витрат виробництва та обґрунтування економічної ефективності проекту

Висновки

Список використання джерел

Додатки

Зміст вступу, висновків в кінці роботи, списку використаних джерел і додатків висвітлено в темі 1.

Розділ 1

1.1. Необхідно вивчити законодавчі документи і наукову літературу та викласти сутність приватних (приватно-орендних) підприємств, особливості

їх створення і діяльності. Доцільно висвітлити значення цих підприємств у сучасних умовах, їх переваги перед господарствами, що існували до економічної реформи в Україні.

1.2. Слід викласти систему економічних відносин приватних підприємств, механізм трудових відносин, особливості управління їх діяльністю. Звернути увагу на систему організації в них виробництва і праці, а також планування господарської діяльності.

Розділ 2

2.1. Розробляється по конкретному підприємству. Зміст цього підрозділу викладений *в темі 1*.

2.2. Слід висвітлити систему організації і оплати праці (з урахуванням найманих працівників) в підприємстві. У процесі викладення матеріалу наводяться конкретні приклади і розрахунки за підсумком роботи за останні роки.

2.3. і 2.4. Зміст цих підрозділів висвітлено *в темі 1*.

Розділ 3

При висвітленні змісту зазначених в даному розділі підрозділів необхідно скористатися порадами, що наведені для аналогічних питань в *розділі 3 теми 1*. Слід вказати як в підприємстві організована планова робота і контроль за нею.

Поради по виконанню теми 3: Організація виробництва та планування діяльності товариства з обмеженою відповідальністю

Вступ

Розділ 1. Наукові основи організації і особливості планування діяльності товариств з обмеженою відповідальністю

1.1. Сутність сільськогосподарських товариств з обмеженою відповідальністю та значення їх розвитку в Україні

1.2. Особливості організації і планування діяльності товариств з обмеженою відповідальністю

Розділ 2. Сучасний стан організації діяльності товариства з обмеженою відповідальністю

2.1. Загальні відомості про товариство, його розміри матеріально-технічну базу і спеціалізацію

2.2. Організація використання трудових ресурсів та система оплати праці

2.3. Обсяги та структура виробництва і збуту продукції

2.4. Економічна ефективність виробництва продукції

Розділ 3. Обґрунтування виробничої програми товариства

3.1. Обґрунтування асортименту та планової урожайності культур (продуктивності тварин)

3.2. Планування посівних площ культур (поголів'я тварин), обсягів виробництва та використання продукції

3.3. Планування витрат виробництва та обґрунтування економічної ефективності проекту

Висновки

Список використання джерел

Додатки

Зміст вступу, висновків в кінці роботи, списку використаних джерел і додатків висвітлено в темі 1.

Розділ 1

1.1. На основі вивчення законодавчих документів і наукової літератури слід викласти сутність і види товариств, що створюються в Україні. Більш детально розглянути організацію товариств з обмеженою відповідальністю і особливості їх діяльності, а також управління ними.

1.2. Висвітлюється система організації виробництва, у тому числі організація і оплата праці в товариствах з обмеженою відповідальністю. Окремо доцільно розглянути особливості планування діяльності цих підприємств.

Розділ 2

2.1. Розглядається по конкретному товариству. Зміст цього підрозділу викладений в темі 1.

2.2. Слід висвітлити систему організації та оплати праці в товаристві з використанням конкретних прикладів і розрахунків по роботі товариства.

2.3. і 2.4. Зміст цих підрозділів висвітлено в темі 1.

Розділ 3

При висвітленні змісту зазначених в даному розділі підрозділів необхідно ознайомитись з порадами, що наведені для аналогічних питань в розділі 3 теми 1.

Поради по виконанню теми 4: Організаційно-економічне обґрунтування використання земельних угідь в підприємстві

Вступ

Розділ 1. Наукові основи земельної реформи і розвитку земельних відносин в аграрному секторі економіки України

1.1. Сутність земельної реформи і розвитку земельних відносин в аграрному секторі

1.1. Особливості організації і планування використання земельних угідь сільськогосподарських підприємств

Розділ 2. Організація використання земельних угідь в сільськогосподарському підприємстві...

2.1. Загальні відомості про господарство, його розміри і спеціалізація, склад і структура земельних угідь

2.2. Організація використання земельних угідь в господарстві

2.3. Економічна ефективність використання земельних угідь

Розділ 3. Обґрунтування плану використання земельних угідь і удосконалення земельних відносин підприємства

3.1. Обґрунтування планового складу і структури земельних угідь

3.2. Удосконалення організації землекористування і земельних відносин в підприємстві

3.3. Планування напрямів підвищення ефективності використання земельних угідь

Висновки

Список використання джерел

Додатки

Зміст вступу, висновків в кінці роботи, списку використаних джерел і додатків висвітлено в темі 1.

Розділ 1

1.1. На основі законодавчих документів і наукової літератури слід викласти зміст економічної реформи (в т.ч. земельної), що відбувається в Україні з початку 90-х років 20 століття. Розглянути як відбувалася приватизація і зміна земельних відносин, які є невирішені проблеми по обігу і використанню земельних угідь.

1.2. Вказати як вплинула земельна реформа на зміни в організації і плануванні використання земельних угідь сільськогосподарськими підприємствами для ефективного господарювання. Доцільно розібратись які є можливості для отримання земельних угідь для організації малої підприємницької діяльності у сучасних умовах.

Розділ 2

2.1. Зміст цього підрозділу в основному висвітлено в темі 1. Крім того, детально навести склад і структуру земельних угідь.

2.2. Розглядається розподіл (закріплення) земельних угідь по підрозділах господарства, організація окремих земельних відносин. Окремо слід розглянути механізми розробки договорів оренди землі і орендної плати, використання сівозмін в господарстві, систему охорони земель і підвищення їх родючості. Наводяться приклади і розрахунки по розглянутим аспектам.

2.3. Виконуються розрахунки ефективності використання земельних угідь в господарстві за три роки окремо по натуральним і окремо по вартісним показникам (приклад – додаток А 42). Робляться відповідні висновки.

Розділ 3

3.1. Обґрунтовується можлива трансформація сільськогосподарських угідь підприємства, зміни структури посівних площ, або багаторічних

насаджень. При цьому слід врахувати економічну ефективність продукції окремих сільськогосподарських культур, забезпеченість господарства окремими ресурсами, попит на продукцію (зовнішню і внутрішньогосподарську).

3.2. Необхідно надати пропозиції про порядок закріплення земель за підрозділами господарства, охорони і підвищення родючості земельних угідь, стимулювання працівників за цю роботу. Окремо розглянути недоліки в договорах на оренду земельних угідь та їх виконанню, формулюються свої пропозиції по покращенню.

3.3. У цьому підрозділі розглядаються підвищення ефективності використання земельних угідь за рахунок пропозицій, розглянутих в підрозділах 3.1. і 3.2, а також завдяки покращення технології вирощування окремих сільськогосподарських культур (сівозміни, технологічні операції, покращення використання насіння, добрив та ін.). Надані пропозиції підкреслюються відповідними розрахунками по ним показників економічної ефективності.

Поради по виконанню теми 5: Організація та планування використання основних засобів виробництва сільськогосподарського підприємства

Вступ

Розділ 1. Наукові основи засобів сільськогосподарського виробництва

1.1. Сутність і склад засобів сільськогосподарського виробництва

1.2. Особливості організації і планування використання основних засобів сільськогосподарського виробництва у сучасних умовах

Розділ 2. Організація використання основних засобів виробництва в сільськогосподарському підприємстві...

2.1. Загальні відомості про підприємство, його розміри і спеціалізація

2.2. Склад і структура основних засобів виробництва і організація їх використання

2.3. Економічна ефективність використання засобів виробництва

Розділ 3. Обґрунтування плану використання засобів виробництва

3.1. Обґрунтування планового складу і структури основних засобів виробництва

3.2. Удосконалення організації використання засобів виробництва

3.3. Планування підвищення ефективності використання основних засобів виробництва

Висновки

Список використання джерел

Додатки

Зміст вступу, висновків в кінці роботи, списку використаних джерел і додатків висвітлено в темі 1.

Розділ 1

1.1. На основі літературних джерел розглядається сутність і склад засобів виробництва, джерела їх оновлення і збільшення. Звернути увагу на роль основних засобів виробництва (особливо найбільш активної їх частини) в підвищенні ефективності аграрного сектора економіки.

1.2. Висвітлюються які нові підходи в розвитку матеріально-технічної бази сільськогосподарських формувань України використовуються у сучасних умовах. Слід звернути увагу на особливості на різні підходи до організації і планування використання основних засобів виробництва у сучасних аграрних структурах.

Розділ 2

2.1. Зміст цього підрозділу висвітлено *в темі 1*.

2.2. Аналізується склад і структура основних засобів в підприємстві за 2-3 роки (бажано окремо в рослинництві і тваринництві). Окремо розглянути закріплення основних ресурсів за внутрішньогосподарськими підрозділами, особливості організації і оплати праці механізаторів, а також планування поповнення кількості техніки та її обслуговування і ремонту.

2.3. Слід навести розрахунки показників економічної ефективності використання основних виробничих фондів в цілому по підприємству (фондовіддача, рентабельність фондів) та окремо по машинно-тракторному парку і автопарку. Це доцільно зробити в таблицях в динаміці за три роки і зробити висновки.

Розділ 3

3.1. Обґрунтовуються пропозиції щодо поповнення складу основних засобів фондів, у першу чергу – техніки. При цьому вказуються грошові суми, що плануються витратити на це і з яких джерел пропонується фінансування.

3.2. На основі аналізу в підрозділі 2.2 вказуються резерви покращення використання технічних і матеріальних ресурсів: закріплення техніки за підрозділами, доведення госпрозрахункових завдань, розвиток кооперації і орендних відносин, покращення техобслуговування і ремонту техніки, організації і оплати праці механізаторів, технології виробництва.

3.3. З урахуванням пропозицій в підрозділах 3.1. і 3.2 проводяться розрахунки планових виробничих витрат, собівартості одиниці роботи та інших показників ефективності використання машинно-тракторного парку і автотранспорту.

Поради по виконанню теми 6: Організація та планування використання трудових ресурсів і системи оплати праці в підприємстві

Вступ

Розділ 1. Наукові основи трудових ресурсів і системи оплати праці в аграрному секторі економіки

1.1. Сутність і склад трудових ресурсів у сільському господарстві, організація оплати праці в аграрних підприємствах

1.2. Особливості організації і планування використання трудових ресурсів і оплати праці в сільському господарстві у сучасних умовах

Розділ 2. Організація використання трудових ресурсів і оплата праці в ...

2.1. Загальні відомості про підприємство, його розміри і спеціалізація, склад і структура трудових ресурсів

2.2. Організація використання трудових ресурсів і оплати праці в підприємстві

2.3. Ефективність використання трудових ресурсів і системи оплати праці в підприємстві

Розділ 3. Обґрунтування плану використання трудових ресурсів і системи оплати праці

3.1. Обґрунтування складу трудових ресурсів і організації праці

3.2. Планування системи оплати праці в рослинництві і тваринництві

3.3. Економічна ефективність проекту

Висновки

Список використання джерел

Додатки

Вимоги до змісту вступу, висновків в кінці роботи, списку використаних джерел і додатків висвітлено в темі 1.

Розділ 1

1.1. На основі законодавчих документів і статистичної інформації розглядаються сутність та складу трудових ресурсів в сільському господарстві України, система оплати праці, її формування і регулювання. Слід звернути увагу на роль окремих категорій працівників у розвитку сільського господарства, а також на демографічні процеси в країні, їх вплив на результати в аграрному секторі економіки.

1.2. Висвітлюються особливості організації і планування використання трудових ресурсів в сільському господарстві (з урахуванням всіх факторів, що впливають на ці процеси: енергетичні, технічні і технологічні). Далі доцільно розглянути особливості системи оплати праці окремо по галузях рослинництва і тваринництва.

Розділ 2

2.1. Слід врахувати поради, що дані для цього підрозділу в темі 1. Крім того, навести по аналізованому підприємству склад і структуру трудових ресурсів.

2.2. На основі документів господарства аналізується використання трудових ресурсів по підприємству в цілому і окремих його підрозділах. Досліджується система оплати праці з наведенням прикладів її розрахунку по окремих категоріях працівників.

2.3. Проводиться аналіз ефективності використання трудових ресурсів в господарстві (продуктивність праці, валовий дохід та прибуток на 1

працівника та ін.) в динаміці за три роки. Також аналізується динаміка оплати праці в рослинництві і тваринництві по окремих категоріях працівників.

Розділ 3

3.1. Складається план використання трудових ресурсів з урахуванням організаційних, технічних і технологічних змін в підприємстві. Обґрунтуються пропозиції по організації праці і технологічних процесів.

3.2. Обґрунтується планова система оплати праці в рослинництві і тваринництві. При цьому звертається увага на використання як грошової оплати праці, так й використання для цього сільськогосподарських та промислових продуктів.

3.3. На базі поданих в підрозділах 3.1 і 3.2 пропозицій наводяться планові показники економічної ефективності проекту: продуктивність праці, оплата праці в середньому на 1 працівника, урожайність окремих культур й продуктивність тварин, собівартість окремих видів продукції, показники прибутковості (прибуток на 1 га, рівень рентабельності). Ці показники можна розглядати на прикладі окремих підрозділів підприємства.

Поради по виконанню теми 7: Організація виробництва та планування в галузях рослинництва (зерновиробництва, продукції технічних культур, овочівництва, виноградарства, садівництва та ін)

Вступ

Розділ 1. Наукові основи розробки річної виробничої програми в галузях рослинництва

1.1. Значення, зміст і послідовність складання програми

1.2. Методичні основи планування обсягів виробництва і використання продукції, показників ефективності продукції окремих галузей

Розділ 2. Сучасний стан розвитку галузі в...

2.1. Загальні відомості про підприємство, його розміри і спеціалізація, значення і роль галузі в економіці підприємства

2.2. Склад і структура площ сільськогосподарських культур, організація праці, обсяги виробництва та використання продукції

2.3. Матеріально-технічна база галузі і ефективність виробництва продукції

Розділ 3. Обґрунтування виробничої програми галузі

3.1. Планування асортименту, планової врожайності і посівних площ сільськогосподарських культур

3.2. Планування обсягів виробництва і використання продукції, потреби і використання добрив та засобів захисту рослин

3.3. Обґрунтування витрат виробництва та економічна ефективність проекту

Висновки

Список використання джерел

Додатки

Курсова робота може бути виконана як в цілому по рослинництву, так і по окремих його галузях.

Вимоги до змісту вступу, висновків в кінці роботи, списку використаних джерел і додатків висвітлено в темі 1.

Розділ 1

1.1. В залежності від обраної для виконання курсової роботи рослинницької галузі слід розглянути значення, зміст і послідовність організації виробництва продукції. При цьому в полівництві необхідно звернути увагу на організаційно-економічну оцінку застосування інтенсивних технологій, планування урожайності сільськогосподарських культур, сівозміни і структуру посівних площ, організацію виробничих процесів. По кормо- виробництву необхідно розкрити інформацію щодо основних тенденцій розвитку кормової бази, джерел, видів і груп кормів, економічної оцінки кормових культур, плану і балансу кормів, організації польового кормо- виробництва, використання сіножатей і пасовищ. По овочівництву доцільно розкрити особливості розміщення галузі, організації овочівництва відкритого та закритого ґрунту, зберігання, переробки та реалізації овочів. По садівництву і виноградарству необхідно дослідити основні засади їх розвитку, концентрації виробництва, організації території насаджень і виробничих процесів.

1.2. По обраній галузі рослинництва слід розкрити методичні особливості планування обсягів виробництва (з урахуванням напрямів та обсягів реалізації і внутрішньогосподарського використання продукції), урожайність структури посівних площ та розрахунку показників економічної ефективності виробництва окремих видів продукції (собівартість, цін реалізації, прибутку на 1 ц і 1 га, рівня рентабельності).

Розділ 2

2.1. Слід врахувати поради, що дані для цього підрозділу *в темі 1*. Звернути увагу на значення галузі в економіці підприємства. Що розглядається (питома вага в доходах, прибутку і витратах).

2.2. З урахуванням особливостей обраної для дослідження галузі розглядається склад і структура площ сільськогосподарських культур (додатки А 22, А 23, А 24) в динаміці. У висновках слід звернути увагу на зміни розмірів посівних площ (площ, багаторічних насаджень) і їх структури.

Далі аналізується які виробничі підрозділи створені у підприємстві для вирощування рослинницької продукції, динаміка урожайності і валових зборів окремих видів продукції (додаток А 25). При цьому наводиться перелік факторів, під дією яких врожайність і валові збори продукції змінювалася.

Необхідно встановити також канали, за якими підприємство реалізує продукцію галузі та напрями її використання на внутрішньогосподарські потреби (приклад - у додатку А 5). Внутрішньогосподарські потреби в продукції рослинництва включають: створення основних і страхових насінєвих і фуражних фондів; видача і продаж продукції працівникам

відповідно до діючого в підприємстві положення про оплату праці; виділення продукції для громадського харчування; використання продукції рослинництва для переробки в підприємстві; використання для розрахунків з орендодавцями за орендовані землю і майно.

2.3. Слід навести дані по фактичну наявність та нормативну потребу галузі в специфічних для неї видах матеріально-технічних ресурсів: тракторах, сівалках, комбайнах та ін. (додаток А 4). Охарактеризувати фізичний стан технічних засобів виробництва, їх рівень забезпеченості матеріально-технічними ресурсами, що впливає на дотримання вимог технології виробництва продукції галузі. Навести розрахунки витрат підприємства, які прямо були пов'язані з незадовільним станом матеріально-технічної бази виробництва.

Доцільно вивчити розміри і структуру витрат і структури виробництва на одиницю продукції (додаток А 9). Після аналізу отриманих результатів слід обґрунтувати можливі напрями зниження виробничої собівартості продукції.

Завершується дослідження аналізом всіх показників економічної ефективності в сукупності (додаток А 26). У висновках слід назвати причини, що вплинули на зміну їх значень протягом досліджуваного періоду. Слід внести пропозиції щодо впровадження заходів, спрямованих на підвищення ефективності вирощування продукції.

Розділ 3

3.1. Питання видового складу сільськогосподарських культур, які передбачається вирощувати у плановому році, є надзвичайно складним і багатоваріантним по суті. Його вирішення вимагає врахування багатьох чинників: кон'юнктури ринку; даних про економічну оцінку культур; впроваджених сівозмін; потреб підприємства в продукції і т. ін. У курсовому проекті дія цих чинників мусить бути висвітлена під кутом зору можливих позитивних і негативних наслідків. Наприклад, слід показати на які ризики наражається підприємство у разі недотримання впроваджених сівозмін і, навпаки, які можуть виникнути проблеми у випадку жорсткого їх дотримання. Перелік культур, які намічається включити у виробничу програму, рекомендується брати максимально наближеним до фактичного за останні 3 роки. Звичайно, можуть бути й відхилення, але це мусить бути відповідним чином обґрунтовано. Обраний варіант видового складу культур обов'язкового наводиться в роботі.

Серед методів та прийомів планування урожайності культур на найбільшу увагу заслуговує планування з урахуванням кількості і якості ресурсів (планування ресурсної врожайності). Визначення ресурсної врожайності сільськогосподарських культур проводиться з використанням простої схеми її розрахунку, яка передбачає врахування природної родючості (бонітету) ґрунтів; застосування оптимальних доз внесення органічних і мінеральних добрив, інтегрованих систем захисту рослин від бур'янів, шкідників та хвороб; упровадження нових перспективних і районованих сортів (гібридів) культур; удосконалення агротехніки тощо.

Формула для розрахунку ресурсної врожайності (V_p) має такий вигляд:

$$V_p = V_{п} + Пд + Пс + Па, \quad (1)$$

де $V_{п}$ – частина врожайності, яку можна отримати за рахунок природної родючості ґрунтів (без застосування добрив), ц з 1га; $Пд$ – приріст врожайності від внесення добрив, ц з 1га; $Пс$ – приріст врожайності за рахунок впровадження нових сортів, ц з 1га; $Па$ – приріст врожайності від удосконалення агротехніки, ц з 1га.

Можливе застосування і більш простої формули:

$$V_p = ЦБ + O_1K_1 + O_2K_2, \quad (2)$$

де $Ц$ – ціна бала, $Б$ – бонітет ґрунтів; O_1 та O_2 відповідно окупність мінеральних і органічних добрив; K_1 та K_2 – кількість внесених мінеральних і органічних добрив.

В обох випадках можливим є застосування поправного коефіцієнта для коригування розрахункової врожайності з огляду на прогнозовані погодні умови планового року.

Здобувачу вищої освіти надається право самостійного вибору того чи іншого методу (формули) планування врожайності культур, але обов'язковою вимогою при цьому є відображення в курсовому проекті усіх необхідних розрахунків.

1. Планування ресурсної врожайності з використанням формули (1):

а) врожайність за рахунок природної родючості ґрунтів ($V_{п}$.)

Для проведення розрахунків слід підготувати дані про розміщення і площу посіву окремих культур в полях сівозмін, попередники, якісну оцінку ґрунтів у бонітетних балах, ціну 1 бала в центнерах або кілограмах врожаю відповідних культур. Така інформація міститься у матеріалах ґрунтового обстеження підприємств, а саме: планах ґрунтів, плані землеустрою, нарисах ґрунтів. Використовуються також дані з довідників по плануванню сільського господарства.

При відсутності в підприємстві таких відомостей або неможливості їх отримання, необхідні дані надаються студенту безпосередньо у завданні на виконання курсового проекту. Зразок проведення розрахунків наведено у додатку А 27.

б) розрахунок приросту врожайності від внесення добрив ($Пд$).

Заслуговують на увагу два підходи.

Перший підхід передбачає використання даних про обсяги запланованих до внесення на 1га посіву культури органічних (у тоннах) і мінеральних добрив (у кг д.р.) та даних про окупність одиниці добрив (1т органічних; 1кг д.р. НРК мінеральних) врожаєм культури. Множенням кількості добрив на значення їх окупності та наступним додаванням

отриманих результатів визначається сумарний приріст врожайності від застосування добрив.

Найбільш складним тут є питання кількості внесення добрив під ту чи іншу сільськогосподарську культуру в плановому році. Звичайно, краще всього було б застосовувати оптимальні дози, які б враховували з одного боку фактичну забезпеченість ґрунтів поживними речовинами, а з іншого – потребу культури в поживних речовинах для формування певного рівня врожайності. У такому випадку маємо справу не з плануванням, а програмуванням врожайності, адже плановий рівень врожайності тут задається заздалегідь, а вже під нього визначається потреба в добривах. Такий підхід можливий (і бажаний) в самодостатніх господарствах, для яких не існує проблем із заготівлею і придбанням необхідної кількості органічних і мінеральних добрив. Сьогодні ж у більшості господарств такі можливості відсутні і тому навіть під провідні культури в них вноситься значно менше добрив, ніж це визначено науково обґрунтованими рекомендаціями. В курсовому проекті рекомендується враховувати дану обставину і планувати внесення добрив на рівні, який на 10...15% перевищує фактичне їх внесення в кращому за цим показником році. **В окремих випадках дані про застосування добрив надаються в завданні на виконання роботи.**

Другий підхід базується на проведенні спеціальних розрахунків по визначенню величини приросту врожаю від кількості передбачених до внесення органічних та мінеральних добрив

в) розрахунок приросту врожайності від сортооновлення (Пс).

За рівень врожайності нового сорту приймаються дані селекційно-генетичного інституту, в якому було виведено сорт, дані найближчої сортовипробувальної станції, результати виробничого випробування сорту в умовах господарства. Розрахунок проводиться за формулою:

$$Пс = (Ф \times В) : 100, \quad (3)$$

де Φ – різниця у врожайності між сортом, який впроваджується і сортом, який заміщується; B – відсоток площі нового сорту у загальній площі посіву культури, %.

г) розрахунок приросту врожайності від удосконалення агротехніки (Па)

Дані про прирости врожайності за рахунок упровадження того чи іншого агротехнологічного заходу беруться з рекомендацій науково-дослідних установ, довідників з планування, матеріалів досліджень, проведених агрономічною службою підприємства тощо.

2. Планування ресурсної врожайності з використанням формули (2).

Порядок визначення ресурсної врожайності сільськогосподарських культур за цим методом особливих пояснень не вимагає. В той же час, слід зауважити, що всі запропоновані методи вимагають великих витрат праці і часу, а тому в курсовому проекті їх слід застосовувати лише по відношенню

до тих культур, які в економіці підприємства відіграють визначальну роль. Як правило, це зернові, соняшник, ріпак, овочі. Що стосується інших культур, то їх врожайність рекомендується визначати з використанням більш простих методів, наприклад шляхом розрахунку середньопрогресивного показника. При плануванні врожайності багаторічних плодівих культур приріст врожайності необхідно визначати ще й з урахуванням передбачуваної ліквідації зрідженості насаджень.

При плануванні посівних площ сільськогосподарських культур необхідно мати на увазі, що їх розміри залежать від:

- потреби підприємства в конкретних видах продукції рослинництва;
- обмежень у сівозмінах, матеріальних, трудових і фінансових ресурсах;
- ефективності виробництва (конкурентоспроможності) окремих культур.

Не можна залишати поза увагою також рекомендації науково-дослідних установ щодо структури посівних площ для даної природно-кліматичної зони, багаторічний досвід у цій справі самого підприємства, інші вимоги.

Перше, що необхідно зробити, це обчислити загальну площу посіву сільськогосподарських культур на плановий рік. На практиці планування посівних площ культур можна здійснити двома способами (*який спосіб застосувати вирішує сам здобувач вищої освіти*).

Перший спосіб передбачає жорстке дотримання запроваджених у підприємстві сівозмін (приводяться в додатках до курсового проекту) та прийнятого в них чергування культур. У цьому випадку **планові посівні площі окремих культур – це фактично сума площ їх посівів згідно прийнятої ротації культур у сівозмінах на плановий рік.** Якщо обирається саме цей спосіб планування посівних площ то в курсовому проекті обов'язково слід відзначити, що він не вважається ринковим, оскільки ніяким чином не враховує кон'юнктуру ринку та ефективність виробництва (конкурентоспроможність) окремих культур. Після проведення необхідних розрахунків отримані результати відображаються у таблиці.

Більш обґрунтованим (ринковим) є **другий спосіб**, який передбачає таку послідовність проведення розрахунків: а) визначення планової потреби підприємства в окремих видах продукції рослинництва; б) обчислення попередніх планових площ культур (діленням планової потреби на заплановану врожайність відповідної культури); в) розміщення отриманих площ на полях сівозмін.

Згідно з цим підходом у планові обсяги виробництва продукції рослинництва слід включати усі її потреби, у тому числі і на створення насіннєвого фонду. Але виникає проблема з проведенням розрахунків, адже дані про посівні площі, під які створюються насіннєві фонди поки що невідомі. Має місце замкнуте коло: з одного боку, планові площі за цим способом не можна визначити бо відсутні дані про потребу в насінні, а з іншого – потребу в насінні не можна визначити бо немає даних про планові площі. У такому

випадку потребу в насінні визначають з використанням фактичних (середніх) даних про посівні площі культур за минулі роки.

Для визначення потреби в насінні окремих сільськогосподарських культур попередньо необхідно встановити вагові норми висіву насіння на 1 га, а потім помножити їх на заплановану площу посіву. При цьому слід мати на увазі, що на насінневі цілі може використовуватись як власне насіння підприємства, так і куповане та виміняне. Створюються також страхові фонди насіння по ярих культурах у розмірі 10...15% від потреби. Одночасно з розрахунками потреби визначається і планова вартість насіння

Що стосується інших потреб підприємства в продукції рослинництва, то їх обсяги визначають з урахуванням кон'юнктури, що склалася на ринку сільськогосподарської продукції, можливостей для переробки продукції безпосередньо в підприємстві, прийнятої форми розрахунків з орендодавцями за орендовані в них землю і майно, потреби в продукції на годівлю худоби й птиці, необхідності виділення в рахунок оплати праці тощо. Шляхом додавання усіх потреб за окремими видами продукції і наступним діленням отриманих результатів на заплановану врожайність відповідних культур отримують початковий варіант планових посівних площ, визначених на основі другого способу. Після цього початковий варіант планових площ включають у систему сівозмін підприємства і при потребі корегують їх розміри в бік збільшення або зменшення

Вирішуючи питання розміщення посівних площ на полях сівозмін необхідно дотримуватись такої послідовності дій. Спочатку обчислюються площі технічних культур, після цього овоче-баштанних культур і картоплі, потім кормових і, насамкінець, зернових. При цьому важливо щоб зменшення (збільшення) площ одних культур компенсувалося за рахунок збільшення (зменшення) площ інших культур – максимально рівнозначних за біологічними ознаками, технологією вирощування, характером використання і т.п. Наприклад, якщо під впливом вимог сівозмін виникла потреба у зменшенні попередньо визначеної площі посіву озимої пшениці, то це зменшення може бути компенсоване збільшенням площі посіву озимого ячменю, а необхідність збільшення посівів ярого ячменю може бути забезпечена за рахунок скорочення площ вівса, інших ярих, насамперед, зернових культур і т.п. При цьому слід мати на увазі, що відхилення скорегованих площ посіву культур від їх початкового варіанту не мусить зумовлювати необхідність внесення значних змін у раніше виконані розрахунки по визначенню планової потреби у відповідних видах продукції рослинництва та запланованої врожайності культур.

3.2. При плануванні валових зборів продукції рослинництва слід враховувати особливості методик проведення розрахунків за окремими їх видами.

Зернові і зернобобові культури. Валовий збір зерна показується у масі після його доробки, тобто за виключенням не використовуваних відходів та усушки. Саме цей обсяг і покликаний забезпечити усі потреби підприємства в зерні.

У валовий збір зернових включається і кукурудза, зібрана в стадії повної стиглості. При цьому враховується вона двома показниками: у фізичній масі качанів і в перерахунку качанів на сухе зерно (зерно базової вологості).

Качани кукурудзи перераховуються у сухе зерно по фактичному відсотку його виходу з качанів (визначається хлібоприймальними пунктами або безпосередньо в господарстві) і з урахуванням базової вологості зерна (14%). Формула розрахунку сухого зерна:

$$O = M \times \frac{100 - B\phi}{100 - Bб}, \quad (4)$$

де О - маса зерна базової вологості (сухе зерно); М - фізична маса зерна; Вф - фактичний відсоток вологості; Вб - базовий відсоток вологості.

Соняшник та інші олійні культури. Валовий збір обчислюється у масі основної продукції після доробки.

Цукровий буряк. Валовий збір „фабричного буряка” обчислюється у фізичній масі основної продукції. Цукровий буряк, посіяний на корм худобі, також обчислюється у масі основної продукції, але враховується окремо у складі кормових культур.

Картопля та овоче-баштанні культури. Валовий збір обчислюється у фізичній масі основної продукції.

Кормові культури. Валовий збір обчислюється у фізичній масі продукції. Зелена маса сіяних кормових трав і природних кормових угідь, що призначена для виготовлення сінажу, силосу та трав'яного борошна враховується у масі її виробництва в натурі, а обсяги виробництва сінажу, силосу, трав'яного борошна обчислюються за спеціальними коефіцієнтами. Якщо на одній і тій же площі планом намічається декілька покосів, то у валовий збір включається вся продукція, тобто її сума.

Побічна продукція. Обсяги виробництва побічної продукції (соломи, у тому числі однорічних і багаторічних трав, які вирощуються на насіння; полови; гички; кукурудзиння тощо) обчислюються з урахуванням площ посіву відповідних культур та її „врожайності”. Врожайність побічної продукції з 1га прийнято визначати за співвідношенням маси між основною і побічною продукцією. Дані про таке співвідношення містяться в довідниках по плануванню сільського господарства.

Планові обсяги виробництва різних видів продукції представляють собою результат від множення планової врожайності культур на планові площі їх посіву. Розрахунки рекомендується провести у таблиці (приклад - додаток А 10).

Що стосується питання розподілу запланованої продукції за напрямками її використання, то при його вирішенні рекомендується орієнтуватися або на фактичні середні дані за попередні роки, або на планові показники, зазначені у таблиці “Баланс продукції рослинництва” річного плану розвитку підприємства (мається на увазі можливість використання в роботі цих даних в якості орієнтирів). Це не стосується продукції, призначеної для годівлі худоби й птиці, її планову потребу слід визначити самостійно.

Для визначення потреби підприємства в кормах необхідно попередньо підготувати інформацію про планові обсяги виробництва різних видів продукції тваринництва, прийняті у господарстві норми витрат поживних речовин (в кормових одиницях) на виробництво одиниці окремого виду продукції, раціональні для умов підприємства типи годівлі худоби й птиці (структуру річних раціонів).

При відсутності або неможливості отримати дані про планові обсяги виробництва продукції тваринництва можна скористатися таким прийомом їх визначення: фактичні дані у середньому за досліджуваний період (три роки) скорегувати у сторону збільшення на 7-10%. Якщо ж немає відомостей про норми витрат кормів і структуру річних раціонів годівлі худоби й птиці, то їх необхідно взяти з довідників по плануванню сільського господарства.

Завершується даний підрозділ роботи побудовою зведеної таблиці, в якій показуються напрями і обсяги використання продукції рослинництва в плановому році

У короткому коментарі до змісту цієї таблиці рекомендується дати характеристику каналів збуту і використання продукції, звернути увагу на ціни, за якими вона реалізується, внести пропозиції по удосконаленню структури її використання.

На практиці використовуються добрива як органічного, так і неорганічного походження. На їх долю припадає досить вагома частка витрат, пов'язаних з виробництвом рослинницької продукції. Тому дуже важливо, щоб у процесі розроблення виробничої програми рослинництва питанню планування потреби і використання добрив приділялась належна увага.

1. Планування заготівлі і потреби органічних добрив.

Серед різних видів органічних добрив чільне місце займає гній, заготівля якого ґрунтується на використанні у розрахунках орієнтовних норм виходу гною від однієї голови худоби та птиці. Такі норми наводяться практично у всіх довідниках з планування сільського господарства (приклад – додаток Б 11). Кількість гною, яка може бути використана як органічне добриво під сільськогосподарські культури, обчислюється шляхом множення середньорічного поголів'я окремих видів тварин на норми виходу гною з розрахунку на 1 голову.

У курсовому проекті розрахунок можливої заготівлі органічних добрив пропонується в таблиці (додаток А 28)

Що стосується визначення потреби в органічних добривах для внесення їх під культури планового року, то в процесі проведення розрахунків слід використовувати дані індивідуального завдання, яким передбачені норми внесення гною на 1 га посіву *провідної* культури. Множенням планової площі цієї культури на норму внесення добрив отримують необхідну потребу їх. Після цього проводиться співставлення отриманого результату з визначеним раніше обсягом заготівлі добрив (додаток А 28). При відсутності балансу між фактичною наявністю добрив і їх потребою проводиться пошук джерел поповнення обсягів органіки за умови її недостатчі, або, навпаки, проводиться розподіл надлишків її серед інших культур.

Якщо під провідну культуру внесення органічних добрив індивідуальним завданням не передбачається, то студент самостійно розподіляє визначений обсяг заготівлі органіки між іншими культурами, обираючи серед них найбільш значимі для економіки підприємства.

2. Планування потреби в мінеральних добривах.

Необхідна кількість мінеральних добрив, яку підприємству слід придбати для внесення у плановому році, обчислюється на основі норм їх внесення з розрахунку на 1га та запланованих площ посіву культур, під які вони будуть вноситись. Норми внесення добрив рекомендується визначити на підставі матеріалів довідників з планування сільського господарства.

Розрахунки по визначенню планової потреби в органічних і мінеральних добривах та їх вартості проводяться у таблиці (додаток А 12).

Примітка. У вартість мінеральних добрив включаються витрати на їх придбання і транспортування до місця зберігання в господарстві.

3. Планування потреби в засобах захисту рослин.

Потреба в конкретних хімічних та інших, наприклад біологічних препаратах захисту рослин, визначається з урахуванням науково встановлених норм їх витрат на 1га посіву культур, 1т насіння, 1м³ приміщення тощо. При цьому слід орієнтуватися на нові більш ефективні засоби і лише ті, які рекомендовані до застосування Державною комісією з хімічних засобів боротьби із шкідниками, хворобами рослин і бур'янами. Необхідну кількість препарату визначають наступним чином: норми витрат препарату на 1га, 1 т, 1м³ тощо множать на площу, яка підлягає обробітці (кількість насіння, яке підлягає протруюванню, об'єм приміщення). Після цього отриманий результат множиться на заплановану кратність обробок.

Вартість препаратів визначається шляхом множення потреби в конкретному препараті на ціну його придбання плюс витрати на транспортування. Можливий і такий варіант: вартість придбання препарату збільшується на 20-25%. Таке збільшення є не що інше як націнка, яка включає витрати на транспортування препарату, податок на додану вартість та деякі інші витрати, пов'язані з його застосуванням. У курсовому проекті дані розрахунки виконуються в таблиці, форма якої подається нижче у додатку А 13.

3.3 Згідно з Методичними рекомендаціями з планування, обліку і калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг) сільськогосподарських підприємств, затвердженими наказом Мінагрополітики України №132 від 18.05.2001р. та змінами, внесеними наказами №355 (V0355555-01) від 06.12.2001р., №362 (V0362555-02) від 25.11.2002 р., №589 (V0589555) від 31.10.2005р. примірний перелік статей витрат виробництва, що формують собівартість продукції рослинництва, включає: витрати на оплату праці; насіння та посадковий матеріал; паливо та мастильні матеріали; добрива; засоби захисту рослин; роботи та послуги; витрати на ремонт необоротних активів; інші витрати на утримання основних засобів; інші витрати; загальновиробничі витрати.

Фактично, як це впливає зі змісту довідки 1 (ф. №50—сг річна), перелік статей витрат, за якими групуються витрати, що включаються у виробничу собівартість продукції рослинництва, охоплює:

- насіння та посадковий матеріал;
- мінеральні добрива;
- нафтопродукти;
- оплата послуг і робіт сторонніх організацій;
- решта матеріальних витрат;
- прямі витрати на оплату праці;
- відрахування на соціальні заходи;
- амортизація необоротних активів;
- решта інших прямих та загальновиробничих витрат.

Планові витрати виробництва розраховуються з використанням даних технологічних карт вирощування культур або з використанням відповідних нормативів. Зважаючи на те, що такі розрахунки досить трудомісткі, а до того ж у багатьох підприємствах технологічні карти і нормативи виробничих витрат або застаріли, або й відсутні зовсім, в курсовому проекті рекомендується застосувати більш простий підхід, сутність якого полягає у наступному. У розрахункових таблицях по складанню плану розвитку сільськогосподарського підприємства (табл. "Виробництво і собівартість продукції рослинництва") містяться кошториси планових витрат по статтях у розрізі окремих культур та їх груп. Цими даними можна скористатись для проведення власних розрахунків. Але перш за все необхідно встановити первісні значення нормативів, які були використані у ході планування витрат у галузі рослинництва. Для цього постатейні витрати (за винятком статей "Добрива", "Засоби захисту рослин", "Насіння та посадковий матеріал", значення яких були розраховані вище) необхідно поділити на посівну площу культури, або обсяг виходу продукції. У першому випадку отримаємо нормативи витрат за окремими статтями з розрахунку на 1га, у другому – на 1ц. При необхідності їх слід скорегувати відповідно до намічуваних у курсовому проекті змін врожайності культур, технології виробництва продукції, розмірів оплати праці, обсягів та вартості робіт і послуг і т. ін.

При включенні у витрати виробництва вартості добрив, засобів захисту рослин, насіння та посадкового матеріалу її значення необхідно збільшувати на 15-20%, що обумовлюється необхідністю здійснення додаткових витрат по їх застосуванню.

Якщо в підприємстві бізнес-план або інші види річних планів не складаються і отримати зазначеним способом потрібні нормативи неможливо, то можна скористатися матеріалами річної звітності господарства, насамперед довідки 1 (ф. №50—сг річна). На їх підставі реальним є обчислення фактичних значень постатейних витрат на 1га посіву або 1ц продукції певної культури. Такі значення розраховуються у середньому за три попередні роки і в подальшому корегуються у залежності від намічуваних і очікуваних змін, як це було зазначено вище. Отримані таким чином нормативи витрат (в курсовому проекті подаються у вигляді додатка) множаться на планову площу

культур або плановий обсяг продукції. Це не стосується статей, "Добрива", "Засоби захисту рослин", "Насіння та садивний матеріал", оскільки витрати по них були обчислені з застосуванням інших підходів.

Розраховані витрати складають виробничу собівартість окремих культур, їх груп, а також продукції рослинництва в цілому (додаток А 14). Методичними рекомендаціями з планування, обліку і калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг) сільськогосподарських підприємств детально розглядаються методичні підходи до визначення собівартості одиниці різних видів продукції рослинництва. Спираючись на них слід виконати необхідні розрахунки.

Висвітлення даного підрозділу курсового проекту рекомендується завершити розрахунком нормативної потреби галузі у прямих витратах праці. Для цього слід використати прийняті в підприємстві нормативи витрат праці на 1 га площі сільськогосподарських культур, плодових насаджень, ягідників тощо (беруться з технологічних карт вирощування культур) або дані довідників з планування сільського господарства.

Логічним продовженням розрахунків, пов'язаних з обчисленням планових витрат праці є визначення середньорічної чисельності працівників галузі. Для цього загальну кількість людино-днів слід поділити на річний фонд робочого часу одного працівника (280 днів при шестиденному робочому тижні або 236 днів – при п'ятиденному).

Даний розрахунок можна здійснити й наступним чином. Виходячи з 40-годинного робочого тижня і місячної робочої норми (встановлюється Кабінетом Міністрів України на кожен рік) визначається річний фонд робочого часу одного працівника в людино-годинах. Після цього загальна потреба галузі у витратах праці в людино-годинах ділиться на річний фонд робочого часу одного працівника, теж в людино-годинах. Отриманий результат подається в тексті роботи і відповідним чином коментується.

Розрахунок проектних показників розвитку рослинництва слід розпочати з обчислення вартості валової продукції галузі у постійних цінах. До її складу необхідно включити як основну, так і побічну продукцію

У поясненнях основну увагу необхідно акцентувати на намічуваних згідно з планом змінах фізичних обсягів і вартості валової продукції. Слід дати оцінку цим змінам з точки зору їх економічної та господарської доцільності.

Після цього розраховуються планові суми надходжень коштів і фінансові результати від реалізації продукції галузі

При проведенні розрахунків виникає проблема обчислення планових витрат на реалізацію того чи іншого виду продукції галузі. В курсовому проекті її вирішення пропонується здійснити шляхом використання даних форми №50-сг (графи 5 та 6). На підставі цих даних є можливість визначити фактичний відсоток витрат, пов'язаних з реалізацією продукції у повній її собівартості (дані графи 6 мінус дані графи 5 діляться на дані графи 6, а отриманий результат множиться на 100). У подальших розрахунках виробнича собівартість реалізованої продукції (її обсяг обчислюється через коефіцієнт товарності – результат ділення обсягу реалізації продукції на обсяги її

виробництва, помножений на 100) збільшується на цей відсоток. Важливо зазначити, що у випадку необхідності коефіцієнт товарності і відсоток витрат на реалізацію продукції можуть коригуватися як у бік їх збільшення, так і зменшення.

Що стосується планових цін реалізації, то тут рекомендується виходити з наступного: продукція, яка намічається до споживання в межах підприємства оцінюється по собівартості її виробництва, а продукція, яка реалізується на сторону – по цінах, обумовлених у контрактах на її продаж.

В кінці підрозділу наводиться розрахунок планових показників економічної ефективності, які порівнюються зі середніми рівнями їх за останні 2-3 роки по окремих групах культур – урожайність, собівартість 1 ц, ціна 1 ц, продуктивність 1 ц, прибуток на 1 ц і 1 га, рівень рентабельності.

Якщо курсовий проект викладається у цілому по рослинництву, то закінчується проектний розділ роботи розрахунком і порівняльною характеристикою планових і фактичних показників (приклад – додаток А 20).

Поради по виконанню теми 8: Організація виробництва та планування в галузях тваринництва (молочного скотарства, м'ясного скотарства, свинарства, вівчарства, птахівництва та ін.)

Вступ

Розділ 1. Наукові основи розробки річних виробничих програм в галузях тваринництва

- 1.1. Значення, зміст і послідовність складання програми
- 1.2. Методичні основи планування обсягів виробництва і використання продукції, показників економічної ефективності продукції окремих галузей

Розділ 2. Сучасний стан розвитку галузі в ...

- 2.1. Загальні відомості про підприємство, його розміри і спеціалізація, значення і роль галузі в економіці підприємства
- 2.2. Склад і структура поголів'я тварин, організація виробництва, обсяги виробництва і використання продукції
- 2.3. Економічна ефективність виробництва продукції галузі

Розділ 3. Організаційно-економічне обґрунтування плану розвитку галузі

- 3.1. Планування поголів'я та руху стада худоби, виробництва і використання продукції
- 3.2. Обґрунтування потреби в кормах і їх вартості
- 3.3. Планування потреби в робочій силі і фонду оплати праці
- 3.4. Обґрунтування собівартості продукції та економічна ефективність проекту

Висновки

Список використання джерел

Додатки

Курсова робота може бути виконана як в цілому по тваринництву, так й по окремих його галузях.

Вимоги до змісту вступу, висновків в кінці роботи, списку використаних джерел і додатків висвітлено в темі 1.

Розділ 1

1.1. В залежності від обраної для виконання курсової роботи тваринницької галузі слід розглянути значення, зміст і послідовність організації виробництва продукції. При цьому по скотарству необхідно звернути увагу на спеціалізацію і виробничі типи підприємств, розміри ферм у скотарстві, організації відтворення стада, способи утримання великої рогатої худоби і будівництва тваринницьких приміщень, організацію виробництва молока, дорощування і відгодівлю молодняка, організацію і оплату праці, ефективність виробництва продукції. По свинарству доцільно розкрити типи і розміри свинарських підприємств, організацію відтворення стада, способи утримання свиней, організацію виробничих процесів, організацію і оплату праці, показники ефективності виробництва. По птахівництву слід дослідити напрями діяльності (спеціалізацію) і розміри птахівницьких підприємств і ферм, способи утримання птиці, організацію відтворення поголів'я, особливості організації вирощування качок, гусей та індиків, організацію промислового виробництва яєць і м'яса птиці, організацію і оплату праці в птахівництві.

1.2. По обраній галузі тваринництва слід розкрити методичні особливості планування обсягів виробництва (з врахуванням напрямів та обсягів реалізації і внутрішньогосподарського використання продукції), продуктивності тварин, відтворення поголів'я, потреби в кормах, розрахунку показників економічної ефективності виробництва окремих видів продукції (собівартості, ціни реалізації, прибутку на 1 ц і 1 голову, рівня рентабельності).

Розділ 2

2.1. Слід врахувати поради, що дані для цього підрозділу в темі 1. Звернути увагу на значення аналізованої галузі в економіці підприємства, що розглядається (питома вага в доходах, прибутку і витратах).

2.2. З урахуванням особливостей обраної для дослідження галузі розглядаються зміни у складі і структурі поголів'я тварин (приклад – у додатку А 29).

Слід дати оцінку цим змінам та зробити висновок про ступінь відповідності фактичного поголів'я великої рогатої худоби за останній рік (особливо дійних корів) поголів'ю, встановленому планом розвитку галузі на цей же рік, а фактичної структури стада – рекомендованій для даного регіону. Крім цього, необхідно встановити чи відповідає фактичне співвідношення статевих і вікових груп худоби виробничому напрямку галузі та чи забезпечує воно відтворення стада в запланованих розмірах. Якщо протягом досліджуваного часу мало місце значне коливання поголів'я, то необхідно

вияснити причини цього. Показати як зміна чисельності тварин відобразилася на показниках роботи галузі, перш за все на обсягах виробництва продукції. Дати коротку характеристику породі (породам), якою представлене стадо великої рогатої худоби. Навести дані про якісні показники маточного поголів'я: класність корів, їх середній вік, живу вагу і та ін.

Необхідно встановити як було виконано план по поголів'ю худоби у звітному році та які причини вплинули на відхилення фактичного поголів'я від запланованого (приклад – у додатку А 30).

Додатково рекомендується розрахувати такі показники відтворення стада як абсолютний і відносний розмір приплоду, забезпеченість ремонтним поголів'ям, коефіцієнти вибуття тварин і оновлення стада та ін. На основі значень цих показників зробити висновок про сучасний стан відтворення стада в галузі.

Після цього слід провести поглиблений аналіз використання маточного поголів'я корів у звітному році. З цією метою доцільно розрахувати:

ступінь отелень корів – відношення кількості корів, які дали приплід у даному році до кількості корів придатних для відтворення на початок року;

середньорічна кількість отелень на одну корову – відношення загальної кількості отелень за рік до середньорічного маточного поголів'я;

рівень яловості – відношення кількості корів, які не дали у звітному році приплоду, до загальної чисельності маточного поголів'я.

Коментуючи результати розрахунків, необхідно проводити порівняння значень окремих показників з аналогічними показниками минулих років, показниками передових господарств області, району, даними наукових установ. Слід встановити причини яловості корів, нерівномірності розподілів отелень протягом року, падежу, вимушеного забою тварин та ін. У зв'язку з цим звернути увагу на організацію осіменіння маток, організацію підготовки корів і нетелей до отелень, організацію проведення ветеринарно-профілактичних заходів, спрямованих на покращення використання маточного поголів'я тощо. Провести розрахунки можливого збільшення поголів'я худоби за рахунок підвищення ділового виходу приплоду, ліквідації позапланового забою тварин, використання інших резервів.

Аналіз продуктивності худоби, обсягів виробництва та використання продукції необхідно проводити в динаміці за останні три роки досліджуваного періоду (додаток А 31). Основну увагу слід приділити такому показникові, як надій на одну корову. При цьому досягнутий у звітному році надій молока на одну корову слід порівнювати з надоем, запланованим на цей рік, а також з фактичними значеннями надоїв за минулі роки. Встановити причини, які вплинули на відхилення фактичного рівня молочної продуктивності корів у звітному році від запланованого. Провести порівняння показників надоїв на одну корову в господарстві з показниками передових підприємств району, області і на підставі цього зробити висновок про належний (неналежний) рівень молочної продуктивності корів у досліджуваному господарстві. Вказати на наявні резерви підвищення надоїв молока на одну корову.

Доцільно провести аналіз використання молока за окремими напрямками: продаж споживачам за договорами (переробним, торгівельним та іншим організаціям); реалізація на ринках через мережу власних магазинів, палаток; використання на виробничі потреби (випоювання телятам, поросятим, промислову переробку у власних цехах); виділення для громадського та дитячого харчування, у фонд допомоги і та ін. (приклад – додаток А 6).

У ході аналізу даних цієї таблиці необхідно відзначити найбільш характерні тенденції, які мали місце у використанні молока протягом досліджуваного періоду. Особливу увагу слід звернути на канали реалізації молока за межі підприємства. Дати їм оцінку з точки зору надійності споживачів продукції, рівня реалізаційних цін, своєчасності проведення розрахунків і т. ін. Останнє дасть змогу визначити більш ефективні напрями збуту молока, що буде враховано при розробленні виробничої програми галузі на плановий період.

2.3. Вивчення сучасного стану галузі молочного скотарства закінчується розрахунком і аналізом показників економічної ефективності виробництва молока (додаток А 8).

У ході аналізу даних цієї таблиці слід називати причини, які обумовлювали зміну значень наведених показників. Зазначити, що подолання негативних причин (якщо це мало місце) є не тільки резервами підвищення ефективності, але й покращення якості та нарощування обсягів виробництва молока у майбутньому. Порівняти досягнуті показники ефективності виробництва молока з аналогічними показниками передових підприємств району, області і на основі цього зробити висновок про їхній рівень. Акцентувати увагу на необхідності розробки і впровадження комплексу заходів, спрямованих на позитивне вирішення цього важливого завдання.

Вирішальне значення у забезпеченні високого рівня ефективності виробництва продукції відіграє її собівартість. Враховуючи дану обставину, і з метою виявлення резервів її зниження, доречним є вивчення динаміки розмірів і структури витрат виробництва на 1ц молока (додаток А 32).

У висновках слід відмітити найбільш характерні тенденції зміни витрат на виробництво молока по окремих статтях, визначити види витрат, які займають у собівартості продукції найбільшу питому вагу, дати їм оцінку з точки зору можливості їх скорочення.

Розділ 3

3.1. Дослідження слід починати зі складання плану осіменіння та надходження приплоду, Для цього необхідно попередньо підготувати:

- відомості про кількість фактично проведених осіменіння корів і телиць та кількість отелень корів і нетелей по місяцях передпланового року (за квітень – грудень);

- дані про поголів'я, вік та живу масу ремонтних телиць та дані про поголів'я корів, які перебувають у сервіс-періоді.

Слід також обґрунтувати планову тривалість сухостійного та сервіс-періодів; коефіцієнт (відсоток) отелень корів і нетелей у розрахунку на 100 фактично проведених та планованих осіменінь корів і телиць, ряд інших зоотехнічних та економічних умов.

Процес обґрунтування таких умов потрібно супроводжувати короткими поясненнями. При цьому до уваги слід брати те, що у планових розрахунках тривалість сухостійного і сервіс-періоду, як правило, приймаються рівними 2 місяцям у кожному випадку.

Щорічне бракування й заміна поголів'я основного стада корів проводяться на рівні 18-20%, отримання телят від 100 голів маточного поголів'я – не менше 90 голів (решту складуть яловість, аборткування, отелення з нежиттєздатним потомством та інші непередбачувані випадки і втрати під час вагітності маток).

Середньодобові прирости ремонтних телиць передбачають у межах 650-700, а бичків на відгодівлі – 800 грамів. Це дає змогу досягти живої маси ремонтних телиць при першому їх осіменінні 340-370 кг у віці 16-18 місяців і бичків при реалізації на м'ясо – 420-450 кг у 17-18 місячному віці.

Тривалість тільності корів складає в середньому 285 днів, при планових розрахунках приймається рівним 9 місяцям.

Відсоток вибракування корів, які у період з 1 квітня по 31 грудня передпланового року вже не осіменялись по причині вікового фактора, проте продовжували(ють) утримуватись у стаді до закінчення останньої для них лактації, приймається на рівні 8-12%. На практиці тривалість останньої лактації для цих корів складає 5-6 місяців (при планових розрахунках рекомендується 6 місяців), після чого їх вилучають з основного стада і, як правило, ставлять на відгодівлю строком на 2 місяці.

Одночасно з даними про вибракування корів „за віком”, у плані осіменінь та надходження приплоду відображаються дані про вилучення маточного поголів'я, від якого приплід не буде отриманий з причин яловості, аборткування, мертвонародження, вимушеного забою маток тощо. На практиці вирішення питання про вилучення такої худоби приймається після настання конкретного випадку. Але в планових розрахунках передбачити точну кількість означених випадків, а тим більше час їх появи, неможливо. Тому прийнято, що у ході складання плану осіменінь та надходження приплоду таке вибракування обчислюється за відсотком (коефіцієнтом), величина якого визначається на підставі або фактичних даних по підприємству за останні 3 роки, або на рівні даних передових підприємств чи рекомендацій наукових установ. Як правило, цей відсоток береться на рівні 90-96%. Вилучення корів і нетелей, які не дадуть приплід передбачається проводити в строки отелень їх „ровесниць по осіменінню”, без постановки на відгодівлю.

Після висвітлення цієї частини даного питання, необхідно визначитись з формою відтворення дійного стада корів на плановий рік, пам'ятаючи що воно може бути простим, розширеним і звуженим. Якщо передбачається розширене відтворення, тобто нарощування поголів'я корів, то в роботі слід зазначити його масштаби (ріст у відсотках). Аргументувати можливості підприємства

реалізувати цей задум на практиці. Для цього навести дані про наявність у підприємства вільних приміщень для утримання більшої кількості худоби, наявність технологічного устаткування та кваліфікованої робочої сили, можливостей щодо забезпечення тварин якісними та дешевими кормами і т. ін. Також слід вказати яким чином передбачається здійснювати відтворення стада: шляхом вирощування власного ремонтного молодняка (замкнутий цикл відтворення) чи шляхом придбання нетелей або корів-первісток зі сторони.

Наступним кроком є підготовка даних про поголів'я ремонтних телиць з зазначенням часу їх народження та досягнутої ваги. Зважаючи на те, що в абсолютній кількості випадків підприємства не готові надати таку інформацію, при вирішенні цього питання рекомендується скористатися такими вказівками:

1) поголів'я ремонтних телиць по місяцях року береться на рівні 20-25% від їх чисельності за ці місяці;

2) середня жива вага ремонтних телиць на ту чи іншу дату відповідного року.

Зазначити які критерії будуть застосовані для відбору ремонтних телиць на момент їх осіменіння (вік, жива вага), які підходи будуть реалізовані при вирішенні питання строків проведення осіменіння корів і телиць, розподілу отелень корів і нетелей у плановому році (рівномірні, сезонні) і та ін.

Плановий помісячний та річний рух стада складаються у вигляді окремих таблиць, які представляють собою баланс (приходно-витратну відомість) з наступними розділами: наявність поголів'я на початок року; надходження (приплід, надходження з інших груп і з сторони); витрати (переведення в інші групи, реалізація на різні цілі, інше вибуття); наявність поголів'я на кінець року.

Всі вищенаведені розрахунки доцільно виконати за допомогою фахівця (зоотехніка або керівника ферми).

План помісячного руху стада, розроблений з урахуванням прийнятих умов і вихідних даних, подається у вигляді таблиці. На основі помісячного розробляється річний план руху поголів'я великої рогатої худоби, який включає 4 розділи:

- поголів'я за статеві-віковими групами на початок планового року;
- надходження: приплід, з молодших груп, з-за меж підприємства тощо;
- вибуття: різні види продажу; переведення в старші групи тощо;
- поголів'я за статеві-віковими групами на кінець планового року.

У процесі розробки річного руху стада великої рогатої худоби обчислюється загальна жива маса тварин станом на початок і кінець планового року, а також по напрямках її надходження та вибуття за усіма статевими та віковими групами. У зв'язку з цим слід відзначити, що в процесі підготовки вихідних даних, необхідних для проведення таких розрахунків, часто виникає проблема отримання інформації про середню живу масу худоби за статевими і віковими групами. Звичайно, такої проблеми не існує якщо на підприємстві складаються помісячні і річні плани руху худоби. На жаль, в сучасних умовах лише окремі підприємства займаються таким видом планування. Тому, у разі

відсутності в господарстві подібної планової інформації або неможливості її отримання з інших джерел, у тому числі і звітних документів, студенту дозволяється скористатися даними, які наведені нижче і призначені для використання саме для такого випадку (додаток А 33).

Загальна жива маса худоби у розрізі кожної статевої та вікової групи на початок планового року обчислюється шляхом множення середньої ваги 1 голови на відповідну кількість поголів'я, а на кінець року – на підставі значень планових середньодобових приростів і руху тварин на протязі року.

Річний рух стада рекомендується подати у вигляді таблиці. Виробництво продукції розглянемо на прикладі скотарства.

Основними плановими показниками продуктивності скотарства є надій молока від 1 корови, середньодобовий приріст живої маси молодняка на вирощуванні і відгодівлі та дорослої худоби на відгодівлі. Планова продуктивність худоби визначається з використанням різних методів:

1) шляхом вирівнювання динамічного ряду по середньорічному абсолютному приросту значень показників продуктивності (додаток А 34).

Для проведення розрахунків застосовуються формули:

$$A_{cn} = \frac{P_0 - P_1}{N - 1}, \quad (1)$$

де A_{cn} – середньорічний абсолютний приріст продуктивності: ц, грамів; P_0 та P_1 – продуктивність, відповідно, за останній і перший, взяті для розрахунків роки: ц, грамів; N – кількість років, взятих для розрахунків.

$$P_n = P_0 + A_{cn}, \quad (2)$$

де P_n – планова продуктивність ц, грамів.

2) шляхом вирівнювання динамічного ряду значень показників продуктивності з використанням методу найменших квадратів.

Для цього динамічний ряд фактичних значень продуктивності вирівнюють за допомогою рівняння прямої лінії:

$$y_t = a_0 + a_1 t, \quad (3)$$

де y_t – розрахунковий рівень продуктивності; a_0 - вихідний (початковий) рівень продуктивності; a_1 – середній абсолютний приріст продуктивності; t – порядковий номер року ($t = 1, 2, 3 \dots n$).

Значення a_0 і a_1 розраховуються за формулами:

$$a_0 = \frac{\sum Y_t}{n} \quad \text{та} \quad a_1 = \frac{\sum Y_t \times t_i}{\sum t_i^2} \quad (4)$$

3) шляхом оцінки кількісного впливу на продуктивність худоби основних факторів виробництва з використанням методу кореляційно-регресійного аналізу. При цьому розраховуються параметри рівняння

множинної регресії (здебільшого лінійні рівняння типу $y_x = a_0 + a_1x_1 + a_2x_2 + \dots + a_nx_n$) окремо для кожного виду продукції, де, наприклад:

y_x – плановий надій на 1 корову, ц;

x_1 – витрати кормів у розрахунку на 1 корову, ц (ц корм. од.);

x_2 – вихід телят на 100 корів і нетелей, голів;

x_3 – питома вага елітних і класних корів у стаді, %;

x_4 – відсоток вибракування корів з основного стада, %;

x_n – інші фактори.

У розраховані рівняння регресії (виробничі функції) підставляють передбачувані планом зміни обраних факторів і таким чином одержують ймовірне значення планових показників продуктивності. Ці показники, при дотриманні необхідних вимог, є достатньо обґрунтованими, оскільки враховують існуючі зв'язки між продуктивністю і факторами, а також намічуваними змінами факторів.

Можливе застосування й інших методів планування продуктивності худоби.

У курсовому проекті обсяги виробництва молока слід планувати по місяцях та кварталах планового року. Для цього на основі даних про отелення маток по місяцях минулого і планового років, необхідно розподілити все дійне поголів'я корів по місяцях їх лактації у плановому році (додаток А 35).

Знаючи кількість корів, які перебувають на тому чи іншому місяці лактації у тому чи іншому місяці року і, знаючи розподіл надоїв молока по місяцях лактаційного періоду, неважко розрахувати обсяги виробництва молока спочатку по місяцях року, а потім додаванням отриманих результатів по кварталах та в цілому за рік

Виходячи із значення обсягів виробництва молока на плановий рік проводиться розрахунок його використання за окремими напрямками (додаток А 36).

Слід навести приклад проведення розрахунку кількості незбираного молока, яке необхідно виділити у плановому році на випоювання телятам, вказати, на підставі яких матеріалів і яким способом визначалися обсяги молока по інших напрямках його внутрішньогосподарського використання. Головним же при вирішенні даного питання мусить бути прагнення до забезпечення збільшення обсягів реалізації молока споживачам за договорами.

На підставі даних про обсяги реалізації худоби споживачам і з урахуванням потреби підприємства у цьому виді продукції на інші цілі складається помісячний план відгодівлі і нагулу тварин. При цьому використовують систему розрахунків, яка включає: визначення середньомісячного поголів'я тварин; кількість тварин, яких передбачається поставити на відгодівлю в кожному місяці, їх живу масу; план приросту живої ваги 1 голови за добу і місяць; кількість тварин, яких передбачають зняти з

відгодівлі, їх живу масу; приріст живої маси тварин по місяцях і кварталах року.

Слід зазначити, що такі розрахунки проводяться у випадку, якщо курсовий проект передбачає розробку річної виробничої програми фермі по відгодівлі великої рогатої худоби.

3.2. У даному курсовому проекті розрахунки по плануванню потреби в кормах проводяться лише для дійного стада корів. Обумовлюється це як цільовою спрямованістю теми роботи, так і прагненням уникнути подібних розрахунків по інших статевих та вікових групах великої рогатої худоби.

План потреби дійних корів в кормах складається на календарний рік. Одночасно проводяться розрахунки по визначенню планової вартості кормів.

Існує два основних способи планування річної потреби в кормах:

- перший, передбачає використання планових даних про обсяги виробництва окремих видів тваринницької продукції, прийнятих норм витрат поживних речовин (в кормових одиницях) на виробництво одиниці продукції (1 ц молока, 1 ц приросту живої маси, 1000 шт. яєць тощо) і раціонального для умов конкретного господарства типу годівлі (структури річного раціону);

- другий, ґрунтується на даних про планове середньорічне поголів'я у розрізі статево-вікових груп худоби та річних норм витрат різних видів кормів на одну голову (рекомендується застосовувати для худоби на відгодівлі та робочої худоби).

При визначенні потреби в кормах дійних корів враховують також приплід телят, на який відповідно до витрат обмінної енергії відносять 10% від витрат на утримання основного стада.

У курсовій роботі необхідні розрахунки рекомендується провести з застосуванням першого способу. Для цього, на підставі даних про валовий надій молока та поголів'я приплоду на запланований рік, необхідно обчислити загальний обсяг продукції молочного скотарства у перерахунку в умовне молоко. Після цього, використовуючи прийняті (рекомендовані) норми витрачання кормів на 1 ц молока визначають загальну річну потребу стада корів в кормах. У відповідності з прийнятою структурою годівлі корів, розраховують річну потребу в окремих видах кормів у центнерах кормових одиниць та в натурі. Одночасно проводиться розрахунок вартості кормів (додаток А 11).

Слід зазначити, що корми власного виробництва оцінюються за плановою вартістю 1ц з урахуванням витрат на перевезення і підготовку їх до згодовування, а куповані – по намічуваних цінах їх придбання, з включенням витрат на транспортування в підприємство. При відсутності в господарстві інформації про вартість кормів на плановий рік можна скористатися даними про їх фактичну вартість у передплановому році. У випадку потреби необхідно провести корегування фактичної вартості кормів у сторону її підвищення чи зниження в межах 3...5%. Це ж стосується і підстилки.

3.3 У скотарстві потребу в робочій силі визначають, виходячи із наявного або запланованого поголів'я тварин і прийнятих норм їх обслуговування окремими категоріями працівників.

На невеликих молочних фермах, які мають нетипові пристосовані приміщення місткістю до 100 голів, всі роботи з обслуговування корів виконує доярка. Корми до приміщення підвозить підводою фуражир або трактором тракторист-машиніст.

На фермах, де побудовані типові приміщення, корів обслуговують такі основні категорії працівників: оператор машинного доїння корів (доярка), оператор з обслуговування корів (скотар). Крім них, у процесі виробництва продукції на молочно товарній фермі задіяні й допоміжні категорії працівників: нічний оператор родильного відділення (на невеликих фермах його функції покладаються на нічного сторожа); працівники по підвезенню і роздаванню кормів; працівники на навантажувально-розвантажувальних роботах; працівники на внутрішньо фермських перевезеннях; працівники на транспортуванні гною; працівники кормоцеху; слюсарі-електрики; техніки по штучному осіменінню; ветеринарні санітари, сторожі та ін.

У молочному скотарстві при утриманні 200 і більше корів однією з найбільш перспективних є потоково-цехова система виробництва молока і відтворення стада. В цьому випадку виробничий процес на молочно-товарній фермі поділяється на окремі технологічні цикли відповідно до фізіологічного стану корів та періоду їх лактації. Найбільш розповсюдженим є розподіл поголів'я на три групи (цехи, відділення): дійного стада; родильного відділення; сухостійні. При проведенні розрахунків по визначенню планової потреби у працівниках для такої молочної ферми перш за все необхідно розподілити планове поголів'я корів за виділеними технологічними групами.

Насамперед, обчислюється середньорічна кількість корів родильного відділення. Для цього загальне середньорічне поголів'я корів множиться на прийнятий термін їх перебування у цьому відділенні (як правило це 20 днів), а отриманий результат ділиться на кількість днів у році (365).

Аналогічним способом визначається середньорічне поголів'я корів сухостійного відділення. При цьому береться до уваги, що тривалість сухостійного періоду у випадку двохмісячного сервіс-періоду складає 60 днів.

Різниця між загальним поголів'ям корів, яке утримується на фермі і їх кількістю в родильному та сухостійному відділеннях складає поголів'я корів дійного стада.

Звичайно, при вирішенні питання визначення потреби молочної галузі в робочій силі найкращим варіантом було б використання конкретних даних підприємства про професійно-кваліфікаційний склад і прийняті норми обслуговування корів різними категоріями працівників. Якщо ж такі відомості отримати неможливо, з причини їх відсутності на підприємстві, то необхідно провести власні розрахунки. Для цього, на підставі даних загальної характеристики виробничих приміщень та з урахуванням передбачуваних змін в технологічних аспектах процесу виробництва молока і встановленого на фермі поділу і кооперації праці, визначається професійно-кваліфікаційний склад працівників ферми. При цьому слід виходити з необхідності забезпечити виробничий процес якомога меншою кількістю працівників.

Встановлення чисельності працівників ферм великої рогатої худоби вимагає проведення досить значної за обсягами підготовчої і розрахункової роботи: необхідно визначити і записати умови виробництва; обсяги робіт для кожної категорії основних і допоміжних працівників; обов'язки виконавців тощо. Практика переконує, що таке не під силу спеціалістам окремого підприємства. Та в цьому немає й потреби, адже існує спеціальна довідкова література, використання матеріалів якої практично розв'язує дану проблему. Найбільш цінним і значимим у цьому відношенні є довідник **„Нормативи часу і чисельності працівників тваринницьких ферм”**. Матеріали цього довідника забезпечують можливість як безпосереднього отримання даних про норми чисельності різних категорій працівників тваринництва, так і можливість проведення власних розрахунків на випадок, коли рекомендовані норми не задовольняють конкретні умови виробництва.

У додатку А 37 наводиться зразок таблиці, за допомогою якої слід визначитися з категоріями працівників по обслуговуванню стада корів і обчислити потребу в них на плановий рік.

Що стосується планування фонду оплати праці працівників ферми, то для проведення розрахунків перш за все необхідно підготувати дані про тарифні ставки і посадові оклади, які будуть запроваджені у плановому році, розміри доплат, надбавок і премій, визначені згідно діючого у підприємстві „Положення про оплату і стимулювання праці” (додаток А 38).

3.4. Існує декілька підходів до планування витрат на виробництво продукції.

Перший підхід. Найбільш розповсюдженим є метод, який передбачає використання, розроблених відповідно до конкретних умов підприємства, нормативів витрат по окремих статтях та їх елементах у розрахунку на середньорічну голову худоби або одиницю продукції. На жаль, не всі підприємства мають такі нормативи. Зважаючи на це, у курсовому проекті можна скористатися фактичними (за даними бухгалтерського обліку) значеннями постатейних витрат у передплановому році з наступним їх коригуванням у відповідності з намічуваними змінами основних нормоутворюючих факторів, що закладені у виробничу програму галузі на плановий рік (ріст поголів'я худоби, обсягів виробництва продукції, виконуваних робіт тощо). Це не стосується таких статей як „Оплата праці” „Відрахування на соціальні заходи” та „Корми”, розміри яких вже обчислені.

У випадку, коли в курсовому проекті обирається саме такий спосіб до планування витрат, розраховується у таблиці (додаток А 15).

Другий підхід. Якщо нормативна база підприємства забезпечує можливість встановлення витрат виробництва по усіх витратних статтях, то в курсовому проекті слід обрати саме такий варіант вирішення проблеми. При цьому рекомендується скористатися наступними вказівками:

1. „Витрати на оплату праці” – порядок проведення розрахунків по цій статті витрат вже висвітлений в підпункті 4.3. Там же зроблені й відповідні розрахунки.

2. „Відрахування на соціальні заходи” – те ж саме.

3. „Паливо і мастильні матеріали” – витрати на паливно-мастильні матеріали обчислюються на основі витрат автотракторного пального на виробництво продукції тваринництва (внутрішньофермські перевезення кормів, приготування кормів, їх роздавання, транспортування гною, інші транспортні роботи) за нормативами і середньою (комплексною) ціною на паливно-мастильні матеріали. При визначенні ціни на паливно-мастильні матеріали враховуються прогнозні її зміни.

4. „Засоби захисту тварин” – вартість засобів захисту тварин (засобів для проведення дезінфекцій, біопрепаратів, медикаментів, інструментів, засобів для перев’язок, що придбані за кошти підприємства) визначається по встановлених у підприємстві нормативах витрат на ці цілі у розрахунку на одну середньорічну голову худоби.

5. „Корми” – порядок проведення розрахунків по цій статті витрат, висвітлений в підпункті 3.3. Там же зроблені й розрахунки.

6. „Роботи та послуги” – витрати на транспортні роботи автомобілів і тракторів визначають на підставі запланованого обсягу робіт у тонно-кілометрах і планової собівартості 1 ткм. Остання береться або на фактичному рівні звітного року з урахуванням прогнозних змін, або на підставі планових розрахунків, зроблених спеціалістами підприємства.

При плануванні витрат на живу тяглову силу необхідно виходити з поголів’я коней, яке використовується на фермі і запланованої собівартості 1 коне-дня.

Витрати на електроенергію плануються виходячи з нормативу її витрат на 1 корову на рік і вартості 1 кВт-год з урахуванням прогнозних змін. Таким же чином визначають витрати на водопостачання.

7. „Витрати на ремонт основних засобів”

8. „Інші витрати на утримання основних засобів”

Річну суму амортизаційних відрахувань по тваринницьких будівлях, спорудах і обладнанню визначають за встановленими нормами у відсотках від балансової їх вартості. За встановленими нормами планують і витрати на поточний ремонт основних засобів тваринництва.

9. До статті „Інші прямі витрати” у тваринництві відносяться:

- витрати некапітального характеру на влаштування і утримання літніх таборів, навісів, загонів тощо;
- знос спецодягу та спецвзуття;
- витрати на підстилку;
- витрати на штучне осіменіння тварин;
- страхові платежі;

– інші витрати, не передбачені жодною з вище наведених статей витрат. Ці витрати, як правило, безпосередньо відносяться до відповідних видів тварин.

Витрати на штучне осіменіння розраховують на підставі плану осіменіння і передбачуваної вартості осіменіння однієї голови. На одне запліднення витрачається 2 спермодози.

Що стосується конкретного змісту нормативів витрат у розрізі окремих статей та їх елементів, то тут необхідно дотримуватися вимог Методичних рекомендацій з планування, обліку і калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг) сільськогосподарських підприємств.

У випадку, коли в курсовому проекті обирається класичний нормативний метод планування витрат, пов'язаних з виробництвом тваринницької продукції, розраховується у таблиці (додаток А 16).

Третій підхід. В окремих випадках, особливо при прогнозуванні, можна використати підхід, за яким витрати по одній або й декількох витратних статтях обчислюються без застосування нормативів, а на підставі фактичних значень питомої ваги окремих статей витрат у загальних витратах тваринництва в середньому за останні роки.

У випадку, коли в курсовій роботі обирається такий метод планування витрат на утримання дійного стада корів розраховується таблиця (додаток А 17).

При визначенні собівартості продукції молочного скотарства насамперед необхідно розрахувати вартість побічної продукції гною. Згідно з Методичними рекомендаціями з планування, обліку і калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг) сільськогосподарських підприємств у вартість гною включається вартість підстилки та нормативно-розрахункові витрати, які включають амортизацію та поточний ремонт пристроїв для видалення гною з тваринницьких приміщень, витрати на зберігання гною та сечі в гноєсховищах. У курсовому проекті слід використовувати планово-нормативні ціни на гній, які застосовуються у підприємстві.

Вихід гною визначається у залежності від технології утримання тварин. Для розрахунків рекомендується прийняти 5–6т на одну корову на рік.

У молочному скотарстві розраховується собівартість 1ц молока і однієї голови приплоду. Собівартість однієї голови приплоду розраховується за вартістю 60 кормо-днів утримання корови.

Собівартість 1 кормо-дня розраховується діленням всієї суми витрат на утримання основного стада корів на обчислену кількість кормо-днів.

Для визначення собівартості 1ц молока необхідно загальну суму витрат на утримання стада корів (без вартості приплоду та побічної продукції) розділити на кількість центнерів молока.

Розрахунок планової собівартості 1ц молока і однієї голови приплоду слід подати в таблиці (додаток А 18).

Дати попередню оцінку отриманим результатам.

Завершальною стадією процесу виробництва продукції є її реалізація. Реалізація виробленої продукції забезпечує основне джерело грошових надходжень підприємства і виступає запорукою його подальшої успішної діяльності в ринкових умовах господарювання.

У роботі необхідно провести розрахунок виручки від реалізації молока, визначити фінансовий результат, обчислити рентабельність виробництва молока (додаток А 19).

При проведенні розрахунків показників цієї таблиці слід дотримуватися наступних рекомендацій:

1. Молоко, що продається за межі підприємства, оцінюється за прогнозними цінами у залежності від каналів реалізації.
2. Молоко, що продається працівникам господарства, у тому числі і в рахунок оплати праці, оцінюється по встановлених у господарстві цінах.
3. Молоко на громадське харчування відпускають по собівартості його виробництва, але не вище ринкових цін.

Закінчується третій розділ курсового проекту порівнянням найбільш важливих економічних показників розвитку галузі у передплановому періоді і плановому році (додаток А 21).

Коротко прокоментувати зміст цієї таблиці і зробити висновок про ступінь реальності проектних показників розвитку галузі на плановий рік.

4. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Веретенникова Г. Б., Томах В. В., Геращенко І. М. Планування та організація діяльності підприємства : навчальний посібник. Харків : ХНЕУ ім. С.Кузнеця, 2020. 210 с. URL: <https://surl.li/fsnupp>
2. Горьовий В. П., Тимчук С. В. Менеджмент фермерських господарств : навчальний посібник. Київ : ЦУЛ, 2020. 366 с.
3. Європейські стандарти бізнес-планування : навч. посібник / О. В. Димченко, О. О. Рудаченко, В. М. Прасол, О. Д. Панова ; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2021. 143с. URL: <https://surl.li/pxvboq>
4. Ільчук М. М., Коновал І. А., Барановська О. Д. Бізнес-планування підприємницької діяльності : навчальний посібник. Київ : НУБіП України, 2024. 246 с. URL: <https://dglb.nubip.edu.ua/bitstreams/e8672b4c-84aa-43de-b2a4-2659f1fe90cc/download>
5. Кудлай В. Г. Економіка і організація агробізнесу : практикум. Київ : ХНЕУ імені Вадима Гетьмана, 2020. 211 с. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/4c2523c6-cbb8-4eec-a2df6c0ab5073b09/content>
6. Мазур К. В., Кубай О. Г. Менеджмент аграрного підприємства : навчальний посібник. Вінниця : ТВОРИ, 2020. 284 с. URL: <http://repository.vsau.org/getfile.php/25373.pdf>
7. Організація і планування виробництва в аграрних формуваннях : навчальний посібник / за ред. М. М. Ільчука. 2-ге вид., перероб та доп. Київ : НУБіП України, 2022. 358 с. URL: https://nubip.edu.ua/sites/default/files/u130/posibnik_2022.pdf
8. Планування діяльності підприємств : навчальний посібник / за ред. Н. І. Михалюк. 2-ге вид., стереотип. Львів : "Новий Світ -2000", 2023. 620 с.
9. Управління бізнес-проектами : навчальний посібник / Л. В. Шинкарук, М. М. Деліні, А. В. Суханова, К. А. Алексеєва. Київ : НУБіП, 2021. 325 с. URL: https://nubip.edu.ua/sites/default/files/u317/2021_posibnik_ubp.pdf

Інтернет-ресурси

1. Інформаційно-пошукова система (ІПС). *Main*. URL: <https://emtd.ztu.edu.ua/view/word-3936/0>
2. MeatPortal. URL: <https://meatportal.com.ua/>
3. Накопичення та обробка інформації. URL: <https://surl.li/yfccow>
4. Памплона Ф. Що таке методологія в дослідженні і як її написати?. *Блог Mind the Graph*. URL: <https://mindthegraph.com/blog/uk/що-таке-методологія-в-дослідженні/>
5. Верховна Рада України : офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://www.rada.gov.ua/>
6. Урядовий портал. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/>
7. Державна служба статистики України : офіційний веб-сайт. URL:

<https://www.ukrstat.gov.ua/>

8. Національний інститут стратегічних досліджень (НІСД). URL: <https://niss.gov.ua/pro-instytut>.

9. Академічна доброчесність у вищій освіті. Бібліотека МНАУ. URL: https://lib.mnau.edu.ua/03_akadem_dobroches.htm

10. Приклади складання списку використаних джерел за ДСТУ 8302:2015 та APA Style (7th Edition) / уклад. : О. О. Цокало, Д. В. Ткаченко. Миколаїв : МНАУ, 2023. 27 с. URL: <https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/15637>

Додатки

**А. Зразки оформлення титульного аркуша курсової роботи
та окремих розрахункових матеріалів**

Зразок оформлення титульного аркуша курсової роботи

МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра готельно-ресторанної справи та туризму

КУРСОВА РОБОТА

з дисципліни: «Організації виробництва та планування
діяльності підприємств» на тему: _____

Організація виробництва та планування діяльності
сільськогосподарського підприємства

Здобувача вищої освіти _____ курсу _____ групи
освітнього ступеня «бакалавр» спеціальності 073 «Менеджмент»

прізвище та ініціали

Керівник _____
посада, вчене звання, науковий ступінь

прізвище та ініціали

Національна шкала _____

Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____

м. Миколаїв – 202__ рік

ДОДАТОК А 1

Показники розміру підприємства

Показники	202....р.	202....р.	202....р.	202....р. у % до 202....р.
Валова продукція (у постійних цінах 2010 р.) – всього, тис. грн				
у т. ч.: рослинництва				
тваринництва				
Валова продукція (у поточних цінах), тис. грн				
у т. ч.: рослинництва				
тваринництва				
Товарна продукція, тис. грн				
у т. ч.: рослинництва				
тваринництва				
Загальна земельна площа, га				
у т. ч. площа сільськогосподарських угідь				
з них площа ріллі				
Середньорічна чисельність працівників, чол.				
у т.ч.: рослинництва				
тваринництва				
Середньорічна вартість основних засобів, тис. грн				
Поголів'я тварин, ум. гол.				
Енергетичні потужності, к. с.				

ДОДАТОК А 2

Склад та структура товарної продукції підприємства

Продукція	Виручка від реалізації, тис. грн			Сума за 3 роки, тис. грн	Структура грошових надходжень у середньому за 3 роки, %	
	202....р.	202....р.	202....р.		по підприємству	по с.-г. виробництву
Зерно						
Соняшник						
Овочі						
Інші						
Всього по рослинництву						

Продовження додатку А2						
Молоко						
Приріст ВРХ						
Продукція свинарства						
Продукція птахівництва						
Інші						
Всього по тваринництву						
Всього по сільгоспвиробництву						100,0
Послуги в сільському господарстві						x
Разом по підприємству					100,0	x

ДОДАТОК А 3

Розміри і структура землекористування підприємства

Назва угідь	202...р.		202...р.		202...р.		202...р. у % до 202...р.
	га	%	га	%	га	%	
Сільгоспугіддя – всього		100,0		100,0		100,0	
з них: рілля							
сіножаті							
пасовища							
сади							
виноградники							
інші							

ДОДАТОК А 4

Забезпеченість рослинництва матеріально-технічними ресурсами

Види матеріально-технічних ресурсів	202 ... р.		202 ... р.		202 ... р.	
	Наявність	Нормативна потреба	Наявність	Нормативна потреба	Наявність	Нормативна потреба
Трактори, шт.						
Комбайни зернозбиральні, шт.						
Комбайни бурякозбиральні, шт.						
Комбайни овочезбиральні, шт.						
Сівалки, шт.						
Культиватори, шт.						
Борони дискові, шт.						
Машини для внесення добрив, шт.						
Обприскувачі						
Зернохословища, т						

ДОДАТОК А 5

Обсяги і напрями використання продукції рослинництва, т

Канали реалізації та використання продукції	202. . . р.	202. . . р.	202. . . р.	У середньому за 3 роки
Зерно				
Реалізація:				
- за договорами				
і т. д.				
Внутрішньогосподарське використання:				
- насіння				
і т. д.				
Соняшник				
Реалізація:				
- за договорами				
і т. д.				
Внутрішньогосподарське використання:				
- переробка на олію				
і т. д.				
Овочі				

ДОДАТОК А 6

Обсяги і напрями використання молока, т

Показники	202. . . р. (базовий)	202. . . р.	202. . . р. (звітний)	У середньому за 3 роки	Звітний рік у % до базового
Реалізація:					
за договорами					
на ринках					
магазинах, палатках					
інша					
Внутрішньогосподарське використання:					
випоювання телятам					
промислова переробка					
громадське харчування					
інше					
Разом					

ДОДАТОК А 7

Економічна ефективність виробництва с.-г. продукції

Показники	202....р.	202....р.	202....р.	201... р. у % до	
				202....р.	202....р.
Вартість валової продукції (у постійних цінах 2010 р.), грн:					
- на 100 грн матеріальних витрат					
- на 100 грн основних і оборотних засобів					
Вартість валової продукції (у постійних цінах 2010 р.) на:					
- 100га сільгоспугідь, грн					
- 1 середньорічного працівника, грн у т.ч.: рослинництва тваринництва					
Рентабельність підприємства, %					
Норма прибутку, %					

ДОДАТОК А 8

Економічна ефективність виробництва молока

Показники	202... р.	202... р.	202... р.	у середньому за 3 роки	Звітний рік у % до базового
Надій на 1 корову, кг					
Трудомісткість 1 ц, люд-год.					
Виробнича собівартість 1 ц, грн					
Собівартість 1 ц реалізованої продукції, грн					
Ціна реалізації 1 ц, грн					
Прибуток у розрахунку на 1 ц, грн					
Прибуток у розрахунку на 1 корову, грн					
Рівень рентабельності, %					

ДОДАТОК А 9

Склад і структура виробничої собівартості 1 ц продукції

рослинництва, у середньому за 201... – 201...рр.

Статті витрат	Зерно		Соняшник		Плоди		Ін.	
	грн	%	грн	%	грн	%	грн	%
Прямі матеріальні витрати								
з них: - насіння та посадковий матеріал								
- мінеральні добрива								
- нафтопродукти								
- оплата послуг і робіт сторонніх організацій								
решта матеріальних витрат								
Прямі витрати на оплату праці								
Інші прямі витрати та загальновиробничі витрати								
з них: - амортизація необоротних активів								
- відрахування на соціальні заходи								
- решта інших прямих та загальновиробничих витрат								
Виробнича собівартість - усього		100		100		100		100

ДОДАТОК А 10

Планові обсяги виробництва продукції рослинництва

Культури	Площа, га	Врожайність, ц з 1га	Валовий збір продукції, ц		
			основної		побічної
			у бункерній вазі	у вазі після доробки	
...					
...					
...					

ДОДАТОК А 11

Розрахунок річної потреби корів у кормах та вартості кормів

Види кормів	Структура річного раціону, %	Потреба кормів		Ціна 1 ц, грн	Вартість, грн
		у ц корм. од.	у натурі, ц		
Разом	100		х	х	
Підстилка	х	х			

ДОДАТОК А 12

Розрахунок потреби і вартості добрив

Культури	Планові площі посіву, га	Органічні добрива				Мінеральні добрива								Загальна вартість, грн		
						Азотні				Фосфорні					Калійні	
		Планується внести на 1га, т	На всю площу, т	Вартість 1 т, грн	Вартість всього, грн	Планується внести на 1га, ц	На всю площу, ц	Вартість 1 ц в натурі, грн	Вартість всього, грн	Планується внести на 1га, ц	На всю площу, ц	Вартість 1 ц в натурі, грн	Вартість всього, грн			
...																
...																
...																
Всього		х		х		х		х		х		х		х		

ДОДАТОК А 13

Розрахунок потреби і вартості захисту рослин

Назва препарату	Об'єкт застосування	Площа обробітку, кількість насіння і т. ін. га, т, ц, кг	Норми витрат препарату на 1 га,	Кратність обробок, разів	Потреба в препараті, кг, ц	Ціна (кг, ц), грн	Загальна вартість, грн
. . .							
. . .							
. . .							
Всього	х	х	х	х	х	х	

Виробнича собівартість продукції рослинництва, тис. грн

Продукція	Виробнича собівартість, всього (сума граф 2, 8,9)	У тому числі										
		прямі матеріальні витрати (сума граф 3-7)	з них					прямі витрати на оплату праці	інші прямі витрати та загально-виробничі витрати, всього (сума граф 10-12)	з них		
				мінеральні добрива	нафтопродукти	оплата послуг і робіт сторонніх організацій	решта матеріальних витрат			амортизація необоротних активів	відрахування на соціальні заходи	решта інших прямих та загальновиробничих витрат
А	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Разом												

ДОДАТОК А 15

Витрати на виробництво продукції

Склад витрат	Фактично в 202... р.		По плану	
	грн	%	грн	%
Всього витрат		100		100
з них: корми;				
нафтопродукти;				
оплата послуг і робіт сторонніх організацій;				
решта матеріальних витрат;				
прямі витрати на оплату праці;				
амортизація необоротних активів				
відрахування на соціальні заходи;				
решта інших прямих та загальновиробничих витрат;				

ДОДАТОК А 16

Витрати на виробництво продукції

Статті витрат	Факт 202... р.		План 202... р.	
	грн	на 1ц	грн	на 1ц
1	2	3	4	5
Оплата праці				
Відрахування на соціальні заходи				
Корми				
Засоби захисту тварин				
Паливно-мастильні матеріали				
Роботи та послуги - всього у т.ч.: автотранспорт транспортні роботи тракторів жива тяглова сила електроенергія водопостачання інші				
Амортизаційні відрахування Поточний ремонт основних засобів				
Інші прямі витрати у т.ч.: витрати на штучне осіменіння підстилка				
Витрати на управління та обслуговування виробництва				
Всього витрат				

*Порядковий номер таблиці такий же тому, що вона замінює попередню

ДОДАТОК А 17

Витрати на виробництво продукції

Склад витрат	У середньому за 3 роки*		По плану	
	грн	%	грн	%
Витрати на оплату праці				
Відрахування на соціальні заходи				
Паливо і мастильні матеріали				
Засоби захисту тварин				
Корми				
Роботи та послуги				
Витрати на ремонт основних засобів				
Інші витрати на утримання основних засобів				
Інші прямі затрати				
Витрати на управління та обслуговування виробництва				
Всього витрат		100		100

*Порядковий номер таблиці такий же тому, що вона замінює попередню.

Калькулювання собівартості продукції

ДОДАТОК А 18

Розрахунок планової собівартості 1ц молока і 1 голови приплоду

Показники	Значення показника
1. Витрати на утримання стада корів – всього	
2. Вихід продукції: молока, ц приплоду, голів гною, т	
3. Планово-нормативна ціна 1т гною, грн	
4. Витрати на побічну продукцію, грн	
5. Загальна кількість кормо-днів	
6. Собівартість 1 кормо-дня, грн	
7. Витрати на приплід, грн	
8. Собівартість 1 голови приплоду, грн	
9. Витрати на молоко, грн	
10. Собівартість 1ц молока, грн	

*Примітка: с/р – середньорічне

ДОДАТОК А 19

Фінансові результати від реалізації молока

Напрями реалізації	Кількість, ц	Ціна 1ц, грн	Виручка, тис. грн	Собівартість реалізованої продукції, тис.	Прибуток, тис. грн (+)	Збиток, тис. грн. (-)	Рентабельність, %
Реалізація молокозаводу							
На міських ринках							
Власних магазинах, палатках							
Працівникам господарства							
На громадське харчування							
Інші напрями							
Всього і в середньому							

ДОДАТОК А 20

Основні економічні показники розвитку галузі

Показники	У середньому за ... - ... рр.	По плану	Відхилення (+,-) плану від факту
Валова продукція (в постійних цінах 2010 р.), усього, тис. грн			
- на 100га сільгоспугідь			
- на 100га ріллі			
- на 1 середньорічного працівника			
Виручка від реалізації продукції, усього, тис. грн			
- на 100га сільгоспугідь			
- на 100га ріллі			
- на 1 середньорічного працівника			
Прибуток, усього, тис. грн			
- на 100га сільгоспугідь			
- на 100га ріллі			
- на 1 середньорічного працівника			
Виробничі витрати, усього, тис. грн			
- на 100га сільгоспугідь			
- на 100га ріллі			
- на 100 грн валової продукції, грн			
Рівень рентабельності, %			

ДОДАТОК А 21

Основні економічні показники розвитку молочного скотарства

Показники	У середньому за 3 роки	Плановий рік	Відхилення (+, -)
Середньорічне поголів'я корів			
Надій на 1 корову, кг			
Валове виробництво молока, т			
Виробництво молока на 100га сільгоспугідь, ц			
Вихід ділового приплоду на 100 корів, гол.			
Витрати на утримання стада - всього			
Витрати кормів на 1ц молока, ц корм.од.			
Трудовісткість 1 ц, люд-год.			
Виробнича собівартість 1 ц, грн			
Ціна реалізації 1 ц, грн			
Прибуток у розрахунку на 1 ц, грн			
Прибуток у розрахунку на 1корову, грн			
Рівень рентабельності, %			

ДОДАТОК А 22

Склад та структура орних земель підприємства

Культури та види угідь	202...р.			202...р.			202...р.			У середньому за 3 роки		
	га	%		га	%		га	%		га	%	
Рілля – всього		100	х		100	х		100	х		100	х
Чисті пари			х			х			х			х
Площа посівів			100			100			100			100
у т.ч.: зернобобові												
кукурудза												
ріпак												
соняшник												
овочі												
баштанні												
кормові												
інші												

ДОДАТОК А 23

Площі, видовий і сортовий склад багаторічних насаджень підприємства

Багаторічні насадження	202...р.		202...р.		202...р.		У середньому за 3 роки	
	га	%	га	%	га	%	га	%
Плодоягідні насадження - всього		100		100		100		100
Сади зерняткові								
з них, яблуні:								
(перелік сортів)								
груші:								
(перелік сортів)								
айва:								
(перелік сортів)								
Сади кісточкові:								
з них, вишні:								
(перелік сортів)								
Ягідники								
смородина								
малина								
Виноградники - всього		100		100		100		100
у т.ч.: столові:								
(перелік сортів)								
технічні:								
(перелік сортів)								

ДОДАТОК А 24

Склад та структура посівів овочевих культур підприємства

Культури	202...р.		202...р.		202...р.		У середньому за 3 роки	
	га	%	га	%	га	%	га	%
Помідори								
(перелік сортів)								
Огірки								
(перелік сортів)								
Кабачки								
(перелік сортів)								
і т.д.								
Разом овочевих культур		100		100		100		100

ДОДАТОК А 25

Врожайність і валові збори продукції основних сільськогосподарських культур

Види продукції	202...р.		202...р.		202...р.		У середньому за 3 роки	
	з 1га, ц	усього, ц	з 1га, ц	усього, ц	з 1га, ц	усього, ц	з 1га, ц	усього, ц
...								
...								
...								

Економічна ефективність виробництва продукції рослинництва

Показники	Зерно	Соняшник	Плоди	Виноград	Ін.
1	2	3	4	5	6
Врожайність, ц з 1га 202. . . р. 202. . . р. 202. . . р.					
У середньому					
Трудовісткість 1 ц, люд-год. 202. . . р. 202. . . р. 202. . . р.					
У середньому					
Виробнича собівартість 1 ц, грн 202 . . . р. 202.. . . р. 202. . . р.					
У середньому					
Собівартість 1 ц реалізованої продукції, грн. 202. . . р. 202. . . р. 202. . . р.					
У середньому					
Ціна реалізації 1 ц, грн 202. . . р. 202. . . р. 202. . . р.					
У середньому					
Прибуток у розрахунку на 1 ц, грн 202. . . р. 202. . . р. 202. . . р.					
У середньому					
Прибуток у розрахунку на 1га, грн 202. . . р. 202. . . р. 202. . . р.					
У середньому					
Рівень рентабельності, % 202. . . р. 202. . . р. 202. . . р.					
У середньому					

ДОДАТОК А 27

Розрахунок величини врожайності на основі природної
родючості ґрунтів (умовний приклад)

Культури сівозміни	Бонітет ґрунтів, балів			Ціна 1 бала, ц	Ресурсна вро- жайність за ра- хунок природної родючості ґрунтів, ц з 1га
	середньо- зважений	поправний коефіцієнт	кінцевий		
Чистий пар	*	*	*	*	*
Озима пшениця	64	1,25	80	0,47	37,6
Цукрові буряки	55		55	4,22	232,0
Ячмінь	61		61	0,45	27,5
Кукурудза на зерно	47		47	0,42	19,7
Озима пшениця	64	0,91	58,94	0,47	27,4
Кукурудза на зерно	47		47	0,42	19,7
Горох	61		61	0,45	27,5
Кукурудза на силос	47		47	2,82	132,5
Соняшник	74		74	0,20	14,8

ДОДАТОК А 28

Розрахунок заготівлі органічних добрив

Види тварин	Середньорічне поголів'я	Норми виходу гною на 1 голову за рік, т	Всього, т
...			
...			
...			
Всього		х	

ДОДАТОК А 29

Поголів'я і структура стада*

Статеві та вікові групи	Голів				Структура, %			
	202... р.	202... р.	202... р.		202... р.	202... р.	202... р.	
			план	факт			план	факт
Корови дійні								
Корови на відгодівлі								
Нетелі								
Телиці старші 1 року								
Телиці до 1 року								

Продовження додатку А 29								
Бички старші 1 року								
Бички до 1 року								
Разом					100	100	100	100

*Відображаються дані про середньорічне поголів'я худоби

ДОДАТОК А 30

Виконання плану по виходу поголів'я, голів* (станом на кінець року)

Статеві та вікові групи	Поголів'я на початок	Поголів'я на кінець звітного року			Відхилення (+, -)	
		план	факт	Факт у % до плану	від плану	від наявності початок року
Корови дійні						
Корови на відгодівлі						
Нетелі						
Телиці старші 1 року						
Телиці до 1 року						
Бички старші 1 року						
Бички до 1 року						
Разом						

*Джерело даних: річні звітний і плановий обороти стада (прикладаються до курсового проекту як додатки)

ДОДАТОК А 31

Показники продуктивності корів, обсягів виробництва і використання молока

Показники	202... р. (базовий)	202... р.	202... р. (звітний)		Факт звітного року у % до	
			план	факт	базового року	плану звітного року
Надій на 1 корову, кг						
Валовий надій молока, ц						
Виробництво молока на 100 га сільгоспугідь, ц						
Реалізація молока, ц						

ДОДАТОК А 32

Склад і структура виробничої собівартості 1 ц молока, грн

Статті витрат	202... р.		202... р.		202... р.		У середньому	
	грн	%	грн	%	грн	%	грн	%
Прямі матеріальні витрати								
з них: - корми								
- нафтопродукти								
- оплата послуг і робіт сторонніх організацій								
решта матеріальних витрат								
Прямі витрати на оплату праці								
Інші прямі витрати та загальновиробничі витрати								
з них: - амортизація необоротних активів								
- відрахування на соціальні заходи								
- решта інших прямих та загальновиробничих витрат								
Виробнича собівартість - всього		100		100		100		100

ДОДАТОК А 33

Примірні жива маса та середньодобові прирости худоби

Статеві та вікові групи худоби	Середня жива маса 1 гол., кг (min ... max)	Середньодобовий приріст живої маси, г (min ... max)
Корови	450 – 460	—
Нетелі	385 – 405	230 – 270
Телиці старше 1 року	320 – 340	700 – 800
Телиці до 1 року	140 – 160	600 – 700
Телиці (приплід)	27 – 28	—
Бички старше 1 року	340 – 360	750 – 850
Бички до 1 року	150 – 170	600 – 700
Бички (приплід)	27 – 29	—
Доросла худоба на відгодівлі	460 – 470	850 – 950

Примітка. Обирається будь яке число у зазначених межах.

ДАДАТОК А 34

Планування продуктивності ВРХ з використанням абсолютного середньорічного приросту

Продукція	Середній абсолютний приріст (ц, грамів)	Планова продуктивність (ц, грамів)
Молоко		
Середньодобовий приріст живої маси:		
нетелей		
телиць старше року		
телиць до року		
бичків старше року		
бичків до року		

ДОДАТОК А 35

Розподіл корів по місяцях лактації, голів

Місяці лактації	Місяці року											
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
1 - й												
2 - й												
3 - й												
4 - й												
5 - й												
6 - й												
7 - й												
8 - й												
9 - й												
Всього												

ДОДАТОК А 36

План використання молока, т

Показники	Тонн	%
Виробництво молока – всього		100
Використання:		
реалізація споживачам за договорами		
реалізація на ринках		
випоювання телятам		
громадське харчування		
переробка в підприємстві		
інші цілі		

ДОДАТОК А 37

Розрахунок планової потреби в працівниках для
обслуговування стада корів

категорії працівників	Планові обсяги робіт, голів, тонн, ум. голів	Норма обслуговування, голів. Норматив чисельності, голів, люд.-змін, чоловік	Норматив потре- би працівників, чол.		Річні витрати робочого часу, люд.-год.	
			всього	з урахуванням коефіцієнта підміни (1,30)	всього	у т.ч. підмінних працівників
1	2	3	4	$5=4 \times 1,3$	$6=5 \times 280$	$7=(5-4) \times 280$
Оператори машинного доїння корів (доярки):						
основного дійного стада						
родильного відділення						
Оператори по обслугову- ванню корів (скотарі):						
основного дійного стада						
родильного відділення						
сухостійних						
Працівники:						
на підвезенні і роздаванні кормів	x	x				
на навантаж. - розвантажувальних роботах	x	x				
на внутрішньо-фермських перевезеннях						

Продовження додатку А 37						
на транспортуванні гною						
кормокухні						
Слюсарі-наладчики						
Електрики						
Техніки-осіменатори						
Ветеринарні санітари*						
Лаборанти, обліковці						
Сторожі						
Інші						
Разом	х	х				

*Для працівників ветеринарної служби коефіцієнт підміни не застосовується.

ДОДАТОК А 38

Розрахунок річного фонду оплати праці працівників молочнотоварної ферми

Показники	Середньорічна чисельність працівників, чол.	Річні витрати часу, люд.-дні	Тарифний розряд	Денна тарифна ставка, грн*	Річний фонд оплати праці, грн
Категорії працівників					
Доярки:					
- основного дійного стада					
- родильного відділення					
Скотарі:					
- основного дійного стада					
- родильного відділення					
- сухостійних					
Працівники:					
- на підвезенні і роздаванні кормів					
- на навантаж. – розвантаж. роботах					
- на внутрішньо фермських перевезеннях					
- на транспортуванні гною					
- кормокухні					
Слюсарі-наладчики					
Електрики					
Техніки-осіменатори					
Сторожі					
Завідувач ферми					
Тарифний фонд (ТФ) оплати праці, всього					
Доплати до ТФ					
- за продукцію (25 - 50% від загального ТФ оплати праці)					
- за класність (середньозважений % до ТФ: І клас – 20%; ІІ клас 10%)					

Продовження додатку А 38	
- за стаж роботи (середньозважений % від загального ТФ)	
- оплата відпусток (8,6% від загального ТФ)	
- за роботу у святкові дні (...% від загал. ТФ. % = святкові дні /на 280 × 100)	
Загальна сума доплат	
Нарахування на соціальне страхування* (...%) від суми доплат + ТФ	
Фонд оплати праці з нарахуваннями, всього	

*Підприємства, які сплачують фіксований сільськогосподарський податок відрахування на соціальні заходи не планують.

ДОДАТОК А 39

Розрахунок норм отримання вартості продукції та прибутку з 1 га сільськогосподарських культур

Сільгоспкультури	Вихід продукції на 1 га, т		Вартість продукції, грн			Виробничі витрати, грн			Прибуток на 1 га, грн
	основної	побічної	1 т		з 1 га	на 1 т продукції		на 1 га	
			основної	побічної		основної	побічної		
Пшениця озима	4,5	4,0	3290	780	17925	2150	170	10355	7570
Ячмінь озимий	4,0	3,0	3680	780	17060	2150	170	9110	7950
Кукурудза	7,5	5,0	4010	780	33975	2520	410	20950	13025
Овес	3,5	3,0	3630	780	15045	2140	160	7970	7075
Соя	2,3	-	9450	-	21735	3950	-	9085	12650
Соняшник	2,1	-	7800	-	16380	2730	-	5733	10647
Овочі	30,2	-	7250	-	218950	6420	-	193884	25066
Сади плодоносні	15,1	-	5600	-	84560	3080	-	46508	38052
Виноградники плодоносні	8,0	-	8100	-	64800	4410	-	35280	29520

ДОДАТОК А 40

**Економічні показники за варіантами структури площ
сільськогосподарських культур**

Культури	Фактично			Планові варіанти					
	площа, га	валова продукція, тис. грн	прибуток, тис. грн	І варіант			ІІ варіант		
				площа, га	валова продукція, тис. грн	прибуток, тис. грн	площа, га	валова продукція, тис. грн	прибуток, тис. грн
Пшениця озима	800	14340,0	6056,0	800	14340,0	6056,0	800	14340,0	6056,0
Ячмінь озимий	600	10236,0	4770,0	500	8530,0	3795,0	500	8530,0	3795,0
Кукурудза	200	6795,0	2605,0	230	7814,3	2995,8	240	8154,0	3126,0
Овес	100	1504,5	707,5	80	1203,6	566,0	50	752,3	353,8
Соя	50	1086,8	632,5	75	1630,1	948,8	100	2173,5	1265,0
Соняшник	300	4914,0	3194,1	375	6142,5	3992,6	350	5733,0	3726,5
Овочі	100	21895,0	2506,6	90	19705,5	2255,9	90	19705,5	2255,9
Сади плодonoсні	200	16912,0	7610,4	200	16912,0	7610,4	230	19448,8	8752,0
Виноградники плодonoсні	150	9720,0	4428,0	150	9720,0	4428,0	140	9072,0	4132,8
Всього	2500	87583,3	32510,1	2500	85998,0	32648,5	2500	87909,1	33463,0

ДОДАТОК А 41

Роль підсобного виробництва в економіці підприємства

Показники	Підсобне виробництво				Підприємство				Підсобне виробництво у % до підприємства
	202...р.	202...р.	202...р.	у середньому	202...р.	202...р.	202...р.	у середньому	
Валова продукція (у постійних цінах 2000 р.), тис. грн									
Валовий дохід, тис. грн									
Виручка, тис. грн.									
Прибуток, тис. грн									
Затрати праці, тис. люд-годин									
Фонд оплати праці, тис. грн									
Виробничі витрати, тис. грн									

Економічна ефективність використання земель підприємства

Показники	202...р.	202...р.	202...р.	202...р. у % до 202...р.
Отримано у розрахунку на 100га сільськогосподарських угідь:				
- валової продукції сільського господарства у постійних цінах, тис. грн				
у т.ч. продукції рослинництва				
- прибутку, тис. грн				
у т.ч. від рослинництва				
- молока, ц				
- приросту худоби і птиці, ц				
Отримано у розрахунку на 100га ріллі:				
...				

**Довідкові матеріали, які рекомендуються до використання
(при необхідності) у ході виконання курсової роботи**

**1. Постійні ціни 2016 р. на окремі види продукції
сільського господарства (продукція рослинництва) за 1ц**

Культури	Постійна ціна, грн	Культури	Постійна ціна, грн
1. Зернові культури		Огірки	182,11
Пшениця (озима і яра)	102,75	Помідори	170,38
Жито (озиме і яре)	91,19	Буряки столові	122,74
Ячмінь (озимий і ярий)	95,40	Морква столова	182,30
Овес	88,41	Цибуля ріпчаста	185,76
Кукурудза на зерно	107,27	Часник	809,25
Просо	100,48	Інші овочі	318,95
Гречка	357,69	Овочі закритого ґрунту	648,39
Сорго на зерно	112,78	Маточники овоч. культур	80,32
Горох	106,23	Продовольчі баштанні	54,37
Квасоля	747,51	4. Плодоягідні культури	
Сочевиця	587,08	Зерняткові плоди	201,69
Вика і викові суміші на зеono	233,38	Кісточкові плоди	392,33
Люпин на зерно	534,53	Виноград	225,18
Інші зернобобові культури	140,28	Ягоди культурні	950,26
2. Технічні культури		Горіхи	814,62
Цукрові буряки (фабричні)	39,14	5. Кормові культури	
Тютюн	2265,90	Кормові коренеплоди	26,54
Хміль	3722,51	Цукрові буряки на корм	34,42
Соняшник	284,21	Кормові баштанні	7,78
Рицина	538,41	Силосні культури (без кук.)	6,48
Соя	236,29	Кук. на силос, з.к., сінаж)	9,37
Ріпак озимий	276,39	Трави на з.к., сінаж, силос	3,81
Кольза (ріпак ярий)	284,57	Сіно трав однорічних	21,14
3. Картопля і овоче-башт.		Сіно трав багаторічних	17,11
Картопля	100,76	Солома озима і яра	8,17
Капуста всяка	150,52	Стебла кукурудзи	8,02

2. Ціна одного бала, кг з 1га врожаю основної продукції

Культура	Значення
Зернові	38
Озима пшениця	45
Ярі зернові (ярий ячмінь, горох, овес)	32
Кукурудза на зерно	44
Соняшник	21
Цукровий буряк	320
Кормовий буряк	440
Кукурудза молочно-воскової стиглості	280
Багаторічні трави посіву минулих років (сіно)	80

3. Вміст поживних речовин у добривах, коефіцієнти переведення їх в умовні одиниці і кількість добрив у натурі, яка відповідає 1кг д.р.

Добрива	Вміст діючої речовини, %	Коефіцієнт перерахунку в умовні одиниці	Кількість (кг) добрив у натурі, яка відповідає 1кг д.р.
Азотні (у перерахунку на сірчаноокислий амоній з вмістом N 20,5%)			
Сірчаноокислий амоній	20,5	1	4,88
Аміачна селітра	34,0-34,5	1,66-1,7	2,94-2,90
Карбамід	46,0	2,24	2,17
Аміачна вода	20,5-25,0	1,0-1,2	4,88-4,00
Фосфорні (у перерахунку на простий суперфосфат з вмістом P₂O₅ 18,7%)			
Простий	18,7	1	5,36
Гранульований	19,5	1,04	5,13
Амонізований	14,0	0,75	7,15
із фосфатів	14,0	0,75	7,15
Фосфатшлак	12-14	0,64-0,75	8,36-7,13
Калійні (у перерахунку на калійну сіль з вмістом K₂O 41,6%)			
Калійна сіль стандартна	41,6	1	2,4
Хлористий калій	58-60	1,39-1,44	1,73-1,67
Каїніт	10,0	0,24	10,0
Калієва селітра	41,5	1,12	2,15

4. Винос поживних речовин з ґрунту з врожаєм сільськогосподарських культур, кг на 1т основної та побічної продукції

К у л ь т у р а	N	P ₂ O ₅	K ₂ O
Озима пшениця	35	12	25
Яра пшениця	30	13	25
Ячмінь	25	11	22
Жито озиме	25	12	26
Овес	33	8,1	16,5
Кукурудза	34	12	37
Гречка	30	15	40
Горох	66	16	20
Соняшник	60	26	186
Цукрові буряки	5,0	1,8	7,5
Картопля	6,2	2,2	9,5
Кормові буряки	4,9	1,5	5
Плодові насадження і ягідники	5	3	6
Виноград	1,7	1,4	5

5. Винос поживних речовин з ґрунту з врожаєм польових культур на зрошенні, кг на 1т основної продукції

Культура	N	P ₂ O ₅	K ₂ O
Озима пшениця	28-32	11-13	27-29
Кукурудза на зерно	20-27	7-14	20-29
Цукровий та кормовий буряк	2,9	0,9	2,2
Сорго	23-25	9-10	28-33
Ярий ячмінь	30-32	14-16	24-29
Кукурудза на зерно	3,2	11,0	3,6
Люцерна на сіно	31,5	5,0	16,1

6. Коефіцієнти використання поживних речовин з добрив кормовими культурами, %

Рік дії	З органічних			З мінеральних		
	N	P ₂ O ₅	K ₂ O	N	P ₂ O ₅	K ₂ O
Перший	20-25	25-30	50-60	50-60	15-20	50-60
Другий	20	10-15	10-15	5	10-15	20
Третій	10	5	-	5	5	-

Примітка:

-у перший рік з добрив рослини використовують поживних речовин у %: з азотних - 60,
 фосфорних - 20-25,
 калійних - 70-80.
 з 1т гною в перший рік використовується:
 1кг азоту, 1кг фосфору, 1,5кг калію.

7. Приріст врожаю основних сільськогосподарських культур від впровадження нових сортів

Культура	Урожайність, ц з 1га	Приріст врожаю	
		ц на 1га	%
Озима пшениця			
Безоста 1	44,4	*	*
Одеська напівкарликова	56,1	11,7	26,4
Одеська 51	48,2	*	*
Знахідка одеська	61,8	13,6	28,2
Озимий ячмінь			
Оксамит	46,5	*	*
Параллелюм 402	51,8	5,3	11,4
Горох			
Уладівський 6	21,6	*	*
Зеленозернистий 1	24,0	2,4	11,1
Ярий ячмінь			
Дніпровський 425	30,8	*	*
Одеський 115	31,7	0,9	2,9
Кукурудза на зерно			
а) Жеребківський 86 МВ	36,2	*	*
Дніпровський 281 ТВ	46,0	9,8	27,1
в) Краснодарський 303 ТВ	80,1	*	*
Дніпровський	100,2	20,1	25,1
Соняшник			
Кіровоградський 11	27,8	*	*
Одеський 122	30,1	2,3	8,3

8. Приріст врожаю сільськогосподарських культур від запровадження окремих агротехнічних прийомів, %

Агротехнічний прийом	Значення
Запровадження сівозмін:	*
- зернові культури (у середньому)	23,3
- кукурудза на зерно	30,3
- соняшник	40,7
Вдосконалення обробітку ґрунту	4-13
Оптимальні строки сівби озимої пшениці:	
порівняно з ранніми	6
порівняно з пізніми	19
Застосування гербіцидів: під кукурудзу	22
під соняшник	17
Оптимальні строки сівби кукурудзи порівняно з пізніми	20
Оптимальна густота стояння рослин: кукурудзи	10-15
соняшнику	10-15

9. Приклад чергування культур у 8-ми та 9-ти пільних сівоzmінах

1	Чорний пар	1		Люцерна
2	Озима пшениця	2		Люцерна
3	Кукурудза на зерно	3		Озима пшениця
4	Ярий ячмінь	4		Горохово вівсяна суміш. Картопля
5	Зайнятий пар (горохово вівсяна або багатокomпонентна суміш)	5		Озима пшениця. Пожнивна кукурудза
6	Озима пшениця	6		Цукровий буряк
7	Кукурудза на силос	7		Кукурудза на зерно
8	Озима пшениця	8		Ячмінь з підсівом люцерни
9	Соняшник			

10. Норми висіву насіння окремих сільськогосподарських культур

Культури	Норма висіву на 1га, кг	Культури	Норма висіву на 1га, кг
Озима пшениця	200	Картопля	3000
Озиме жито	180	Багаторічні трави	16 - 18
Горох	320	Цукровий буряк	12
Кукурудза на зерно	25	Кукурудза на зелений корм	100
Ячмінь	200	Кормовий буряк	18
Просо	18	Кукурудза на силос	40
Гречка	100	Кукурудза пожнивна	100
Овес	200	Огірки	6
Вика	200	Помідори	5
Соняшник	15	Капуста середня	4

11. Норми виходу гною від 1 голови худоби за рік, т

Вид тварин	Тривалість стійлового періоду, днів			
	220-240	200-220	180-200	Менше 180
Велика рогата худоба	8-9	7-8	6-7	4-5
Коні	6-7	5-6	4-5	3-4
Свині	1,2-2	1,2-1,5	1,0-1,2	0,8-1,0

12. Норми витрат кормів на одиницю тваринницької продукції та їх орієнтовна структура

Норми витрат кормів, їх структура	Молоко	Приріст ВРХ	Приріст свиней	Коні дорослі	Молодняк коней
Норма витрат в ц.к.од. на 1 ц продукції	1,1-1,3	8-9	5-6	30-32	16-18
Вміст перевареного протеїну в 1 кг к.од., г	106-110	95-105	100-105	85-100	85-90
Структура кормів за поживністю, %:					
а) концентрати	23-25	18-25	65-75	25-30	20-25
б) грубі-всього	20-25	15-17	4-5	30-35	25-30
у т.ч.: - сіно	9-11	4-5	-	15-20	10-15
- сінаж	8-10	5-8	4-5	5-10	5-10
- солома	1-5	4-5	-	10-15	5-10
в) соковиті- всього	20-25	25-35	10-15	20-25	15-20
у т.ч.: - силос	15-20	22-25	3-5	10-15	10-15
- коренеплоди	4-6	4-5	3-8	10-15	10-15
г) зелені	30-35	27-32	5-10	25-30	25-30
д) молоко	-	6	2-5	-	3-5

Навчальне видання

**ОРГАНІЗАЦІЯ ВИРОБНИЦТВА ТА ПЛАНУВАННЯ
ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ**

Методичні рекомендації

Укладач:
Іван Іванович **ЧЕРВЕН**

Формат 60х84 1/16. Ум. друк. арк. 5,0
Тираж _ прим.

Надруковано у видавничому відділі
Миколаївського національного аграрного університету
54020, м. Миколаїв, вул. Георгія Гонгадзе, 9

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4490 від 20.02.2013 р.